

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI**

**Filozofická fakulta**

**Katedra politologie a evropských studií**

Bc. Tomáš Vacenovský

**Spolupráce Evropské unie a Japonska v 21. století: Ekonomická dimenze vztahů**

Diplomová práce

**Vedoucí diplomové práce: Doc. Daniel Marek Ph.D., M.A**

OLOMOUC 2016

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16.4. 2016

.....  
Tomáš Vacenovský

Zde bych chtěl poděkovat Doc. Danielu Markovi Ph.D., M.A za velmi dobré vedení diplomové práce, za užitečné připomínky a ochotu při konzultování této práce.

## Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Institucionalistická teorie v perspektivě	18
1.1. Kořeny nového institucionalismu	18
1.2. Nová podoba institucionalismu	19
1.3. Dělení nového institucionalismu podle Petera Halla a Rosemary Taylorové	22
1.3.1. Sociologický institucionalismus	22
1.3.2. Institucionalismus racionální volby	23
1.3.3. Historický institucionalismu	24
1.4. Historický institucionalismus a evropská integrace	27
2. Vývoj ekonomické spolupráce mezi Japonskem a EU	32
2.1. Počátky evropsko—japonského partnerství	32
2.2. Evropská komise a koordinace postoje vůči Japonsku v 70. letech	34
2.3. Formování evropsko—japonského partnerství v 90. letech	36
2.4. Nová éra spolupráce	37
2.5. Cesta k zóně volného obchodu v 21. století	42
3. Aplikace teoretického konceptu na vztahy mezi Japonskem a EU v 21. století	45
3.1. Evropská komise	45
3.1.1. Vliv na schvalování hlavních bodů ekonomické spolupráce	46
3.1.2. Role norem, hodnot a idejí	48
3.2. Evropský parlament	49
3.2.1. Vliv na schvalování hlavních bodů ekonomické spolupráce	49
3.2.2. Role norem, hodnot a idejí	53
3.3. Evropská rada a Rada Evropské unie	54
3.3.1. Vliv na schvalování hlavních bodů ekonomické spolupráce	54
3.3.2. Role norem, hodnot a idejí	57
3.4. Evropský soudní dvůr — vliv soudních rozhodnutí a měnící se evropské legislativy	57
3.5. Role evropské institucionální struktury a jejích změn	59
3.5.1. Období před Lisabonskou smlouvou	60
3.5.2. Změny po přijetí Lisabonské smlouvy	61
Závěr	65

Seznam pramenů a literatury .....	69
Prameny .....	69
Literatura.....	72
Abstrakt .....	77
Abstract.....	77

## **Seznam použitých zkratk**

ASEAN – Association of South East Asian Nations

EK – Evropská komise

EP – Evropský parlament

ER – Evropská rada

EU – Evropská unie

ESD – Evropský soudní dvůr

FTA – Free Trade Agreement

GATT – General Agreement on Tariffs and Trade

HI – Historický institucionalismus

LS – Lisabonská smlouva

NI – Nový institucionalismus

RM – Rada ministrů

VB – Spojné království Velké Británie a Severního Irska

SRN – Spolková republika Německo

USA – United States of America

## Úvod

Tato magisterská diplomová práce se zabývá aplikací teorie historického institucionalismu (HI) na ekonomické vztahy Unie se třetími zeměmi. Ty jsou kvůli jejich důležitosti značně komplikované a na jejich podobě se podílí řada aktérů. Mezi ně patří jak jednotlivé členské státy, tak i instituce Evropské unie (EU). Jmenovitě jsou to Evropská komise (EK), ale také Evropský parlament (EP). Ten v posledních letech získal nové pravomoci a více se proto zapojuje. Jednotlivé instituce mezi sebou musí spolupracovat, což vede ke vzniku sporů. Tato vzájemná interakce je důležitá pro vytváření politik, a proto je jí věnována značná pozornost nejen v rámci veřejnosti, ale i mezi akademiky. Evropská unie již od svých počátků znamenala důležitý zlom v obchodování v Evropě a celém světě. Poválečné sjednocení v podobě Evropského společenství uhlí a oceli bylo jen prvním krokem v dlouhém vývoji, který přinesl dnešní podobu ekonomické spolupráce EU s ostatními nečlenskými zeměmi po celém světě.

Japonsko patří díky své hospodářské síle mezi nejdůležitější partnery Unie. Vzhledem k čím dál většímu nárůstu vlivu asijských států ve světové ekonomice, se dá do budoucna počítat s tím, že důležitost této země pro EU ještě vzroste. Vzájemná spolupráce začala již v padesátých letech minulého století, ale z důvodu nutnosti poválečné rekonstrukce obou aktérů došlo k hlubší spolupráci a uzavření prvních dohod až v šedesátých a sedmdesátých letech. I přes problémy se silným japonským protekcionismem se vztahy rozvíjely. V následujících letech došlo k podpoře vzájemného obchodu i skrze pravidelné konzultace zástupců obou stran.

Jedním z důležitých okamžiků ve spolupráci Japonska a EU bylo podepsání *Společného prohlášení o vztazích mezi Evropským společenstvím a Japonskem* v roce 1991. Následující léta pak přinesla posílení vzájemné obchodní výměny. Za další milník je považována smlouva z roku 2000 *Dekáda japonsko–evropské spolupráce na počátku 21. století*. I přes ekonomické problémy jak Japonska, tak Unie ve spojitosti se světovou ekonomickou krizí, se i nadále daří podporovat společné vztahy. Důkazem je snaha o vytvoření *Dohody o volném obchodu (Free Trade Agreement, FTA)* z května 2011. Japonsko je hned po Číně druhým nejdůležitějším asijským partnerem EU. V rámci obchodu se zbožím v roce 2014 Unie do této země exportovala v celkové hodnotě 53 miliard eur a importovala v hodnotě 55 miliard eur. Co se investic týče, celková hodnota přijatých zahraničních investic z Japonska v EU dosáhla v roce 2013 160 miliard eur. Naopak investice směřující z unijních zemí měly hodnotu 79 miliard eur.

Tato čísla ukazují, že Evropská unie v rámci obchodu s Japonskem má zápornou bilanci, ale vzhledem k velikosti celkové výměny, je toto partnerství pro oba aktéry velmi důležité.

### **Cíle práce a výzkumné otázky**

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaký vliv mají instituce EU na podobu ekonomických vztahů mezi Unií a Japonskem. Jedná se o případovou studii, která k analýze konkrétního příkladu využívá již existující teorii. Působením institucí se zabývá celá řada teoretických konceptů, jedním z nich je institucionalismus a jeho moderní podoba nový institucionalismus (NI). Ten se dále dělí do různých podskupin, které se řadí do tří hlavních proudů – institucionalismus racionální volby, sociologický a historický. Společným prvkem, na kterém všechny tři stojí, je skutečnost, že na institucích záleží („*institutions matter*“). A právě jeden z těchto tří pohledů, historický institucionalismus, je při hledání cíle diplomové práce využit. K tomu také pomáhá hlavní výzkumná otázka:

*„Jakým způsobem unijní instituce ovlivňují podobu ekonomických vztahů mezi EU a Japonskem?“*

Původní institucionalismus byl v zkoumání politiky jednou z dominantních teorií až do 50. let minulého století. Se začátkem druhé poloviny 20. století se však akademici začali více věnovat novým myšlenkovým proudům – hlavně ve spojitosti s behavioralismem. V 70. letech se tato teorie opět vrací v podobě nového institucionalismu. Ten v protikladu k tehdejším významným teoriím prosazoval myšlenku, že instituce jsou důležité, mají významnou roli při vytváření politik a v evropské integraci jako takové. Mezi důležité autory nového institucionalismu patří John Meyer a Brian Rowan se svým dílem *Institutionalized Organization* či Walter Powell a Paul DiMaggio s *Iron Cage Revisited*. Impulzem pro nové myšlenky a teorie v mezinárodních vztazích byl také text *Theory of International Politics* od Kenneta Waltze, který vyvolal reakce nejen mezi jeho podporovateli, ale i odpůrci, a tím tak celkově oživil debatu na poli mezinárodních vztahů. V následujících letech pak přišli James March a Johan Olsen v článku *The New Institutionalism: Organizational Factors*



*in Political Life* s tvrzením, že instituce hrají klíčovou roli v politickém rozhodování a podpořili tím opětovné oživení institucionalistické teorie v mezinárodních vztazích.

V rámci nově vzniklých institucionalistických modelů se objevovaly různé proudy, které byly do velké míry odlišné. Z toho důvodu se akademici v 90. letech pokoušeli o vytvoření uceleného myšlenkového konceptu, který by bral v potaz všechny dosud vzniklé teorie. O to se snažili Peter Hall a Rosemary Taylorová v článku nazvaném *Political Science and the Three New Institutionalisms*. V textu přišli s již zmiňovaným dělením na institucionalismus racionální volby, sociologický a historický. I když se postupem času objevovala různá, do jisté míry odlišná, členění nového institucionalismu, dělení Halla a Taylorové stále patří mezi nejvíce využívané, a proto se jím řídí i text této práce.

Tím, jak se historický institucionalismus dá využít při analýze vlivu institucí na podobu politik EU, se zabývá Simon Bulmer ve studii *New Institutionalism: The Single Market and EU Governance*. Nejdříve rozebírá přínos HI ve zkoumání evropské integrace a poté se zaměřuje přímo na roli institucí. Přichází se čtyřmi hlavními oblastmi vládnutí v rámci EU, na kterých ukazuje, jakým způsobem se jednotlivé unijní instituce zapojují do formování společných politik. Na základě Bulmerovy analýzy a závěrů, se kterými přichází, jak ve spojitosti s HI, tak s evropskou integrací, si tato práce klade následující výzkumné podotázky:

*Jak instituce ovlivňují schvalování základních bodů ekonomických vztahů EU–Japonsko?*

*Jakým způsobem se do těchto vztahů promítají normy, hodnoty a ideje institucí?*

*Jaký vliv mají evropská legislativa a soudní rozhodnutí na ekonomické vztahy EU–Japonsko?*

*Jak institucionální struktura Unie pomáhá formovat podobu ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií?*

*Jak se do podoby těchto vztahů promítají institucionální změny v rámci EU?*

Jejich zodpovězení pomáhá ukázat skutečnou roli unijních institucí ve formování podoby ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií. Tím text odpovídá na hlavní výzkumnou otázku a plní tak cíl předkládané diplomové magisterské práce.

Mimo otázku teoretického vymezení textu je také důležitý samotný pojem ekonomických vztahů, a proto je nutné ho definovat. Eva Cihelková v knize *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie* ekonomické vztahy popisuje takto: „...představují vztahy určitého subjektu, působícího ve světové ekonomice jako subsystém, k jiným takovýmto subjektům...“ (Cihelková 2003: 4). Za takové subjekty pak můžeme dle autorky považovat celky působící uvnitř národní ekonomiky (podniky, banky, dopravci...), nadnárodní celky (mezinárodní společnosti) a mezinárodní integrační celky (například EU). Tyto vztahy se pak realizují skrze obchod zbožím a služeb, tokem kapitálu, migrací pracovní síly a přenosem vědecko-technických znalostí (Tamtéž).

### **Časové, geografické a obsahové vymezení práce**

Vzhledem k charakteru a cíli této diplomové práce má text určitá vymezení, která mu pomáhají zaměřit se na relevantní a důležité události v rámci evropsko-japonských vztahů. Prvním časovým vymezením je začátek znovu navazování kontaktů po konci druhé světové války v 50. letech 20. století, kdy dochází ke vzniku Evropského společenství uhlí a oceli. To je obecně považováno za první stupeň evropské integrace, který vyvrcholil *Maastrichtskou smlouvou* a vznikem Evropské unie v roce 1993. Za konečný termín je pak v textu zvolen rok 2014, kdy došlo k ukončení působení Evropské komise pod vedením Joseho Barrosa a lze tedy s dostatečným odstupem vyhodnotit jak působení této Komise, tak její interakci s ostatními unijními institucemi v otázkách ekonomické spolupráce s Japonskem. Je zde však i částečný přesah za rok 2014, hlavně ve spojitosti s jednáním o FTA.

V tomto více než padesátiletém období došlo k mnoha zlomovým a velmi důležitým okamžikům v evropsko-japonské spolupráci, ať už se jedná o podpis *Společného prohlášení o vztazích mezi Evropským společenstvím a Japonskem* v roce 1991 či začátek jednání o vytvoření zóny volného obchodu v roce 2011. To dává diplomové práci dostatek prostoru pro její výzkum.

Z geografického hlediska se práce zaměřuje na státy Evropské unie a na Japonsko. V práci je však používáno jednotné označení Evropská unie, zkráceně pak

EU, i pro období, kdy ještě samotná smlouva o Unii nebyla podepsána. Vzhledem k zjednodušení terminologie není tedy používáno názvu Evropské společenství uhlí a oceli, Evropské hospodářské společenství či Evropské společenství. Nejedná se o nepřesnost v názvosloví, ale z důvodu sjednocení pojmů a zpřehlednění celého textu je autorem využíváno jednotné označení pro celé zkoumané období.

Obsahově se práce nejprve věnuje teorii historického institucionalismu, jeho vývoji do dnešní podoby a vlivu, jaký má na zkoumání jak mezinárodních vztahů, tak politiky jako takové. Dalším tématem, kterému se text věnuje, jsou ekonomické vztahy evropské unie se třetími zeměmi. Konkrétně pak příkladu EU a Japonska. Obecným vývojem spolupráce se zabývá druhá kapitola práce. Analytická část diplomové práce se poté zaměřuje na reálný vliv institucí na podobu ekonomických vztahů Unie s Japonskem v 21. století. Zkoumány jsou nejdůležitější instituce EU, jmenovitě Parlament, Komise, Rada EU a Evropská rada. Ve spojitosti s legislativou a soudními rozhodnutími pak i Evropský soudní dvůr (ESD).

### **Metodologické postupy a struktura práce**

Práce je případovou studií toho, jaký vliv mají unijní instituce na podobu ekonomických vztahů mezi EU a Japonskem. Samotnou případovou studii Michal Kořan v knize *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* označuje za „...detailní analýzu případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Jejím cílem je poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu.“ (Kořan 2008: 33). V tomto konkrétním případě se pak jedná o disciplinovanou interpretativní studii. Kdy pomocí již existující teorie - historického institucionalismu - je vysvětlen daný jev - vliv unijních institucí na podobu ekonomických vztahů EU s Japonskem.

Předkládaná magisterská diplomová práce se v první kapitole věnuje teorii historického institucionalismu a pomocí analýzy textů, zabývajících se tímto myšlenkovým proudem, ukazuje, z jakých důvodů je právě historický institucionalismus vhodný ke zkoumání vlivu institucí na politiky Unie. Z této celkové analýzy pak pramení dílčí podotázky, na jejichž základě je zodpovězena i hlavní výzkumná otázka.

Vhodnost využití jednoho z proudů institucionalismu vychází také z toho, že právě jeho zastánci prosazují tvrzení – na institucích záleží. Mezi ně patří například Paul Pierson a ten říká: „*instituce nejsou jako fotografie, ale jako film. S postupem času*

*různým způsobem a v různé míře ovlivňují chování politických aktérů, států či organizací“* (Pierson 1996: 127). Walter Powell s Paulem DiMaggiem pak přidávají: *„Jsou to právě instituce, které v sobě zahrnují nejen procesy rozhodování a různá ustanovení, ale také ideje a zájmy“* (Powell, DiMaggio 1991: 1).

Samotný text diplomové práce je členěn do tří hlavních kapitol, které se dále dělí do podkapitol. V první z nich je představen teoretický rámeček práce, tedy historický institucionalismus. Úvod této části textu se věnuje vzniku nového institucionalismu a jeho vymezení se nejen vůči ostatním teoriím zabývajících se politikou a mezinárodními vztahy, ale také vůči původnímu (tzv. starému) institucionalismu. Na tento úvod navazuje část práce zabývající se dělením nového institucionalismu do jeho tří hlavních proudů podle článku *Political Science and the Three New Institutionalisms*. Dále se první kapitola věnuje již historickému institucionalismu, který je v analytické části textu využíván k zjištění vlivu unijních institucí na ekonomické vztahy mezi Evropskou unií a Japonskem. Text zde čerpá hlavně z práce Simona Bulmera, který se věnuje problematice institucí v evropské integraci právě z pohledu HI.

Druhá kapitola, již začíná praktická část práce, se zabývá vývojem vzájemných vztahů mezi oběma ekonomickými aktéry. Ten je důležitý jak pro teorii historického institucionalismu, který dává velký důraz na minulost, tak i pro samotné pochopení současného stavu evropsko–japonské ekonomické spolupráce. V úvodu kapitoly se text věnuje znovunavázání kontaktů po skončení druhé světové války, z které Japonsko vyšlo jako poražený, okupovaný stát na jedné straně a Evropa jako velmi oslabený, téměř zničený kontinent na straně druhé. Důležitá je zde také role Spojených států amerických (United States of America, USA), které díky své silné přítomnosti v Evropě i Japonsku působily jako prostředník mezi oběma aktéry.

Dále kapitola popisuje vývoj vztahů ve spojitosti s měnící se situací na mezinárodní scéně, ale také uvnitř Unie a Japonska. Milníkem v historickém vývoji vztahů je pak podepsání dohody z roku 1991 a také ratifikace *Maastrichtské smlouvy*, která vešla v platnost v roce 1993 a do značné míry změnila fungování celé EU. Cílem této kapitoly je představit nejdůležitější události ve vývoji vzájemných vztahů do konce 20. století. Tím připravuje základ pro následnou analýzu, která je provedena v třetí části práce. Pro pochopení směru, kterým se v 21. století evropsko–japonská spolupráce ubírala, je toto období klíčové. Nejenže došlo k institucionalizaci setkání na nejvyšší úrovni, ale také byly ukázány největší problémy vzájemné kooperace, které se nadále řešily a vyvrcholením tohoto procesu jsou v současnosti probíhající jednání o FTA

Třetí a poslední část práce se zaměřuje na analýzu působení unijních institucí při vytváření ekonomických vztahů EU–Japonsko ve 21. století. K tomu jsou využity výzkumné podotázky odvozené z teorie historického institucionalismu a studie Simona Bulmera. Vzhledem k rozsahu a zaměření práce se kapitola věnuje těm nejdůležitějším a nejvlivnějším institucím v EU. Zkoumána je jejich role při jednání o klíčových bodech evropsko–japonských ekonomických vztahů. Mezi ně patří Evropský parlament, jakožto jediná přímo volená unijní instituce a jejíž pravomoci stále narůstají. Dále je zde Evropská komise, která má silnou pozici při vytváření politik a dohlížení na ně. Evropský soudní dvůr je pak další důležitou institucí, která se na podobě (nejen ekonomických vztahů, ale i ostatních politik) podílí svými rozhodnutími a výkladem evropské legislativy. Velmi důležitou a často klíčovou roli mají v rámci Unie instituce, v nichž zasedají přímo zástupci vlád jednotlivých členských států a také hlavy těchto zemí. Jedná se o Evropskou radu (ER) a Radu Evropské unie (známá také jako Rada ministrů, RM). Ty zodpovídají za hlavní směr, kterým se celá organizace ubírá.

Vzhledem k odlišnosti zkoumaného jevu, je nutné metodiku aplikace konceptu HI Simona Bulmera pro potřeby této práce do určité míry upravit. Praktická část textu začíná druhou kapitolou, kde je ukázán vývoj ekonomických vztahů Japonska a EU ve zkoumaném období, jelikož je tento proces jedním ze základů pro teorii historického institucionalismu. Následně je v třetí kapitole nejprve zkoumán vliv Evropské rady, Evropského parlamentu, Komise a Rady ministrů na schvalování základních bodů evropsko–japonských ekonomických vztahů. S tím blíže souvisí také role norem, hodnot a idejí jednotlivých institucí, jelikož na jejich základě, se ve schvalovacím procesu snaží instituce prosadit své zájmy. Z toho důvodu jsou tyto dva body výzkumu zařazeny do jedné podkapitoly.

Dále se text věnuje vlivu soudních rozhodnutí a měnící se evropské legislativy. Ve spojitosti s touto problematikou je zkoumána role Evropského soudního dvoru v ekonomických vztazích s Japonskem a jsou představeny také typy případů, kterými se musí ESD zabývat. Posledním bodem výzkumu je role evropské institucionální struktury a jejích změn. Zde se text zaměřuje na interakci mezi jednotlivými institucemi EU, a jaký dopad má tento proces na ekonomické partnerství Unie s Japonskem. Důležitým faktorem v tomto ohledu jsou pak také změny institucionálních pravomocí a celkového uspořádání vzhledem k ekonomické spolupráci s Japonskem a všemi ostatními nečlenskými zeměmi.

## Analýza literatury

V textu jsou využity jak tištěné, tak i elektronické zdroje. I když se mezi nimi vyskytuje několik český titulů, většina je zahraničního původu. Důležitým článkem pro teoretickou část práce zabývající se historickým institucionalismem, je text *Institutionalized Organizations* od Johna Meyera a Briana Rowana, který je považován za jeden ze základů nového institucionalismu. Díky němu byla opět vyzdvihována role institucí v politickém rozhodování a hlavně podnítil další akademiky k debatě nad problematikou institucí a jejich rolí v mezinárodních vztazích. Další z textů, které měly podobný dopad na zkoumání institucionalismu, je *Iron Cage Revisited* Paula DiMaggia a Waltera Powella. Ti se zasloužili o nové rozšíření teorie institucionalismu, důkazem je časté citování jejich textu a počet autorů, kteří se odkazují právě na jejich dílo.

Co se samotného nového institucionalismu týče, zde diplomová práce vychází například z myšlenek Jamese Marche a Johana Olsena z díla *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*. Ti se ohrazovali proti opomíjení role institucí ve výzkumu politiky a mezinárodních vztahů. Díky jejich textu se teorie institucionalismu opět stala jednou z hlavních uznávaných mezi akademiky. Problematikou rozdělení myšlenek, které nástup nového institucionalismu přinesl, se zabývali Peter Hall a Rosemary Taylorová, kteří v *Political Science and the Three New Institutionalisms* představili dělení na racionální, sociologický a historický. Z tohoto dělení také vychází text práce a poslední jmenovaný, historický institucionalismus, je poté využíván při dosažení jejího cíle.

Otázkou historického institucionalismu se zabýval Simon Bulmer v *New Institutionalism, the Single Market and EU Governance*, kde zkoumá možnosti využití tohoto teoretického konceptu při analýze vlivu institucí na řízení Jednotného vnitřního trhu Evropské unie. HI důkladně analyzuje a poukazuje na hlavní body, v kterých pomáhá při zkoumání role institucí v Unii. Nejprve představuje čtyři hlavní dimenze vládnutí EU a poté ukazuje, jak se v nich promítá působení institucí. V empirické části své studie se Bulmer zabývá aplikací HI na Jednotný evropský trh, ale vzhledem k velmi detailnímu teoretickému zakotvení, se jeho model dá použít i v jiných oblastech Evropské unie. V této práci jsou jeho myšlenky aplikovány na realitu ekonomických vztahů mezi EU a Japonskem. Pomáhají tak stanovit výzkumné podotázky, na jejichž základě je zodpovězena hlavní otázka a tím dosažen cíl práce. Dochází tak k rozšíření

původního záměru analyzovat jednu z vnitřních politik EU, zaměřením se i na externí působení Unie.

V praktické části, kde se text zaměřuje přímo na danou problematiku EU–Japonských vztahů, je jedním z důležitých zdrojů kniha Evy Cihelkové *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. V ní autorka podrobně popisuje celou problematiku externích ekonomických vztahů Unie. Definiuje je, důkladně analyzuje a dívá se také na jejich vývoj v čase. Vzhledem ke snaze postihnout co nejvíce aspektů této otázky, je však kniha místy příliš obecná a nedostatečně specifická. Díky této obecnosti je však zdrojem mnohých definic a pojmů týkajících se dané problematiky. Příkladem může být definice samotných externích ekonomických vztahů. Mimo obecné popsání ekonomických vztahů se autorka dále zaměřuje na nejdůležitější obchodní partnery Evropské unie. Patří mezi ně Spojené státy, Rusko, ale také Japonsko. Proto je kniha přínosným zdrojem této diplomové práce. Eva Cihelková chronologicky popisuje vztahy mezi EU a Japonskem s důrazem na klíčové momenty v tomto partnerství. Těm nejdůležitějším smlouvám poté věnuje více prostoru než jiným událostem. Opět problémem i této části knihy je přílišná obecnost. Ta je však důsledkem snahy o zmapování co největšího počtu unijních partnerů, a proto nemohou být všechny popsány dostatečně podrobně. I přes jmenované nedostatky je kniha *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie* velmi dobrým zdrojem informací pro studium nejen vztahů mezi Japonskem a EU, ale ekonomických vztahů jako takových.

Více podrobnou a tím i přínosnější publikací, co se přímo evropsko–japonských vztahů týče, je *Japan and the European Union: A Partnership for the Twenty-first Century* od doktorky Julie Gilson. Ta se zaměřuje hlavně na období od konce druhé světové války až po konec 20. století. V její knize je však určitý přesah i do první dekády 21. století. Snaží se také ukázat nejdůležitější otázky, kterým se politická elita Japonska a Evropské unie bude muset věnovat do budoucna. Text této knihy se detailněji dívá na vývoj vztahů mezi EU a Japonskem, čímž přináší důležité informace nejen o těch nejdůležitějších událostech (které jsou popsány ve většině publikací zabývajících se touto problematikou), ale i okamžicích ve vývoji vztahů, které nebyly mediálně rozšířeny mezi veřejnost. Tento celkově detailnější popis událostí mnohem lépe postihuje celkovou podobu evropsko–japonského partnerství.

Autorka postupuje chronologicky, nejprve se zaměřuje na období 50. až 80. let 20. století. Ukazuje tuto problematiku z pohledu obou aktérů, což pomáhá lépe pochopit realitu tehdejší doby. Následně kniha vysvětluje změnu v chování japonských politiků

spojenou s větším otevřením země vůči zahraničí. Dále poukazuje na roli prohloubení a rozšíření Evropské unie. Tento proces začal se vstupem nových členů v roce 1973 a s přestávkami pokračoval až do konce 20. století. Autorka proto tomuto vývoji dává ve své knize značný prostor. Zejména ve spojitosti s ekonomickými vztahy mezi EU a Japonskem. Text na závěr ukazuje vzájemnou spolupráci v různých světových institucích jako je například Organizace spojených národů. Také se snaží ukázat možný budoucí vývoj tohoto partnerství. Vzhledem k tomu, že kniha mapuje z převážné části pouze události druhé poloviny minulého století, není relevantním zdrojem pro nejbližší období. I přes tento nedostatek však obsahuje publikace *Japan and the European Union: A Partnership for the Twenty-first Century* velké množství poznatků o evropsko–japonských vztazích.

Co se přímo evropsko–japonských ekonomických vztahů týče, Pavel Hnát a Zuzana Stuchlíková se ve svém textu *Evropská unie a Japonsko: politická ekonomie dohody o volném obchodu* také zabývají externí dimenzi ekonomických vztahů EU. Dívají se však na postupné proměny v této oblasti a analyzují nově se objevující snahy o uzavírání podobných smluv s důležitými ekonomickými aktéry. Na příkladu Japonska je dokazováno, zda se jedná pouze o výjimku, či můžeme sledovat novou podobu strategie v ekonomických vztazích EU. Tato práce se však spíše snaží o kvantitativní vyhodnocení možného podpisu *Dohody o volném obchodu* a jeho případné dopady jak na Unii, tak i asijský region. Vzhledem ke snaze o ukončení jednání o tomto dokumentu do konce roku 2016, se stať zabývá právě problematikou dané smlouvy. Autoři ukazují, s jakými změnami je do budoucna v evropsko–japonských ekonomických vztazích nutné počítat. Text se přímo nezaměřuje na roli institucí v tomto procesu, ale dívá se na něj více obecně. Změny v unijní strategii považuje za velmi pozvolné a v některých aspektech liberalizace trhu je označuje za značně nedostatečné. I přesto patří práce k cenným zdrojům při zkoumání nejaktuálnějšího vývoje ekonomické spolupráce mezi Japonskem a Unií.

Předkládaná diplomová práce tedy navazuje na předchozí výzkum problematiky ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií a posunuje ho více směrem k jeho institucionální dimenzi. Dokazuje tak, že důležitou roli ve formování konečné podoby externích ekonomických vztahů jak s Japonskem, tak i jinými zeměmi, mají právě instituce.

Dále jsou v textu využívány také oficiální dokumenty jak z ministerstva zahraničních věcí Japonska, tak z jednotlivých institucí Evropské unie. Jedná se o



přesné znění podepsaných dohod a také oficiální vyjádření lídrů obou stran. V tomto ohledu je pro práci důležitá databáze EUR-Lex. Ta obsahuje materiály vydané unijními institucemi a díky její rozsáhlosti i přehlednosti, v ní lze najít dokumenty staré více jak 50 let. Tím, že jsou tyto materiály přímo od aktéru v politickém jednání, mají značnou výhodu oproti akademicky zpracovaným textům. Nejsou zatížené názorovým hodnocením, které často při interpretaci autoři do svých knih a článků vnášejí.

## **1. Institucionalistická teorie v perspektivě**

V první kapitole jsou představeny myšlenky a základní koncept historického institucionalismu, který je použit v analytické části práce. Vzhledem k dlouhému vývoji této teorie jsou stručně popsány také ideje, z kterých historický institucionalismus vychází. Úvod této části textu se tak zaměřuje na tzv. starý institucionalismus, který je východiskem pro jeho modernější verzi označovanou jako nový. Dále jsou v kapitole pro lepší pochopení ukázány hlavní rozdíly obou těchto konceptů. Následně se text věnuje již rozdělení nového institucionalismu a hlavně pak jeho historickému proudu. Ten je důkladně popsán nejen co se vývoje týče, ale také v otázce jeho praktického využití při zkoumání vlivu institucí na chování politických aktérů. Poté je představena práce Simona Bulmera, z jehož analýzy historického institucionalismu a jeho chápání role institucí ve formování unijních politik tato práce vychází

### **1.1. Kořeny nového institucionalismu**

Zkoumáním role institucí se politická věda zabývá již dlouhou dobu. Snahy o pochopení jejich postavení v politické sféře můžeme sledovat několik století nazpět. Například již ve svém díle z roku 1887 se Woodrow Wilson zaměřil na to, jak by se americká vláda a její instituce mohli poučit z historie těch evropských. (Doig 1983: 292–304) Zástupci starého institucionalismu se zabývali právě rolí zákona a vládnutí, jelikož ty ovlivňují veřejný prostor a tím i politické instituce jako takové. Jedna z prvních významných škol, která zkoumala tuto problematiku, vznikla ve Francii již na přelomu 19. a 20. století.

Jednou z hlavních myšlenek, na které zástupci starého institucionalismu stavěly svůj koncept, byl fakt, že na strukturách záleží a že ovlivňují chování politických aktérů. V tomto však byl také jeden z největších problémů teorie –téměř vůbec nebrala v potaz roli jednotlivců či důležitých osobností. Dalším nedostatkem bylo také to, že se teoretici starého institucionalismu zaměřovali pouze na hlavní charakteristiky dané struktury (u státu například zda se jedná o systém prezidentský, parlamentní,...), ale do svého výzkumu nezahrnuli další rozšiřující, avšak stále velmi důležité vlastnosti dané instituce. To se stalo jedním ze zdrojů kritiky těch, kteří přišli s myšlenkami nového institucionalismu. Poukazovali na fakt, že absence neformálních procesů ve výzkumu

vede k nedokonalosti jejich závěrů. Ty tak nejsou úplné a nepopisují dostatečně přesně skutečnost takovou, jaká opravdu je (Peters 1999: 7–8).

Původní institucionalisté svůj výzkum vedli hlavně jako komparace celých systémů a ne jejich částí (institucí). Tímto dalším zobecněním došlo ke srovnání celků, ale ne institucí, které v něm působily. Zde lze vidět opět další rozdíl oproti novému institucionalismu, který se naopak zabývá hlavně jednotlivými institucemi v rámci celého systému a tím přináší detailnější studie, než tomu bylo dříve.

Naopak přínosem původních akademiků zabývajících se institucionalismem byla snaha o analýzu nejen současného stavu dané instituce či struktury, ale brát v potaz také její historický vývoj. Ten je v dnešní době některými akademiky často opomíjen. Zastánci starého institucionalismu se snažili dívat na politické interakce z dlouhodobého hlediska a ne jen na jejich okamžité výsledky. Mezi hlavní charakteristiky původního institucionalismu patří také normativní element. Jeho představitelé často k výzkumům přidávali vlastní hodnotové prohlášení o daném politickém jevu a tím tak ubírali textům na objektivnosti. To se poté v 60. a 70. letech stalo jedním z hlavních aspektů, které při „reformě“ bádání v mezinárodních vztazích byly předmětem změn. Nutné bylo oddělit čistá fakta od hodnotících argumentů. Na základě tohoto vývoje se pak studium mezinárodních vztahů a politiky stalo vědou, která se zabývá primárně fakty (Tamtéž: 9-10).

Celkově byl tedy starý institucionalismus velmi kritizován za své nedostatky a problémy při výzkumu. Důležitý je však jeho přínos pro teorie, které následovaly po něm. I když se v rámci jeho výzkumu objevovaly mnohé problémy, jako je například přílišná obecnost, tak dokázal poukázat na mnohé prvky, které se staly součástí analýzy následujících akademiků. Příkladem je zmiňované zaměření na historický vývoj institucí a jeho vliv na chování těchto institucí. Spolu s poznatky z dalších teoretických konceptů, které přišly v 60. a 70. letech, se starý institucionalismus stal základem pro jeho modernější a více propracovanější podobu – nový institucionalismus.

## **1.2. Nová podoba institucionalismu**

Na začátku druhé poloviny minulého století došlo k tzv. behavioralistické revoluci ve zkoumání politické vědy. Dle toho přístupu jsou instituce pouze prostředkem pro dosažení cílů jednotlivých politických aktérů, a tudíž jim nebyla přidávána taková váha, jak tomu bylo u starého institucionalismu. Postupem času se

však objevovali kritici tohoto myšlení, kteří nesouhlasili s podceňováním role institucí a naopak jim přidávali v rámci politického rozhodování velkou váhu (Hall, Taylorová 1996: 936). První akademici, kteří se dají považovat za zástupce nového institucionalismu, se ve svých výzkumech věnovali fungování amerického politického systému. Zde zkoumali procesy v Kongresu Spojených států amerických a problematiku fungování i vývoje tamních institucí (Pollack 2005: 138). Za jedny z hlavních představitelů tohoto proudu jsou považováni James March a Johan Olsen, kteří ve svém článku z roku 1984 *The new institutionalism: Organizational factors in Political life* přišli s tvrzením, že instituce svým chováním ovlivňují politická rozhodnutí. Dle nich nejsou pouhou arénou pro dohadování se politických aktérů, ale naopak pomáhají formovat akce a výsledky (Aspinwall, Schneider 2000: 3).

Mezi zastánci nového institucionalismu však nebyla úplná shoda, jednotlivé myšlenkové proudy se do značné míry lišily a například i definice toho, co vlastně instituce jsou, byly a stále jsou u jednotlivých autorů rozdílné. Velmi známá a také využívaná definice pochází od Petera Halla, dle které jsou instituce: „*formální pravidla, procesy dodržování a standardní postupy, které utváří vztahy mezi jedinci v rámci různých politických či ekonomických jednotkách.*“ (Hall 1986: 19). S poněkud odlišnou a do určité míry rozšiřující definicí pak přichází Asbjorn Norgaard: „*jsou to právní ustanovení, zvyky, procedury, konvence, normy a způsoby organizace, které utváří lidskou spolupráci.*“ (Norgaard 1996: 39). Co však spojuje jak tyto dva výklady, tak i jiné, je to, že pro studium vlivu institucí na (nejen) politické chování jsou důležité formální i neformální procesy. Tento fakt je jedním z hlavních rozdílů nového institucionalismu od toho starého. Jako příklad neformálního chování instituce pak lze uvést rozhodování v Radě EU. Ministři se snaží vždy v důležitých otázkách dosáhnout konsensuálního rozhodnutí, i když by dle formálního nastavení mohli použít hlasování kvalifikovanou většinou a tím dosáhnout svého cíle (Aspinwall, Schneider 2000: 4–5). Tento případ ukazuje, jak je důležité ve zkoumání institucí věnovat velkou pozornost právě neformálním zvykům, které jsou často rozhodujícím faktorem.

Již zmiňovaný článek Marche a Olse opět vrátil institucionalistickou teorii mezi hlavní koncepty při studiu politiky a mezinárodních vztahů. Prvním důležitým krokem pro akademiky v tomto období bylo určit hlavní rozdíly mezi novým a starým pojetím. To bylo důležité jak pro vymezení se vůči kritikům původního konceptu, tak i pro definování základních principů této nové teorie. Ernst Haas ve své knize *The Uniting Europe* ukazuje 8 hlavních rozdílů mezi oběma myšlenkovými proudy:

- „1. Konflikty zájmů – spolu se zájmy jako takovými – nejsou v novém institucionalismu důležité (narozdíl od starého, kde jsou rozhodující).*
- 2. Pomalý postup organizací v prosazování akcí je kvůli nedostatku legitimacy, ne z důvodu požadavků zainteresovaných zájmů.*
- 3. Vztah mezi organizací a jejím okolím je konstitutivní a není založen na kalkulované kooptaci.*
- 4. Institucionalizace se vyskytuje v okolním prostředí a ne uvnitř organizace.*
- 5. Nový institucionalismus zpochybňuje teorii akce ve spojitosti s utilitarismem, protože zahrnuje nedostatečnou reflexi aktérů.*
- 6. Nový institucionalismus se zaměřuje na klasifikaci, zaběhlé procedury, texty a schémata používané aktéry ovlivněnými danou institucí. Naopak starý institucionalismus vyzdvihuje roli norem, hodnot a postojů přímo spojovaných s institucemi.*
- 7. NI se opírá o teorii moci v její spojitosti s kognitivně sociální psychologií. SI pak ve spojitosti s socializační teorií.*
- 8. V rámci nového institucionalismu aktéři jednají na základě zvyků a praxe, u starého to je na základě jejich závazků“ (Haas 2004: xxxviii).*

Na základě těchto rozdílů můžeme tedy definovat nový institucionalismus jako teorii, která nachází velkou spojitost mezi vlivem institucí a chováním politických aktérů. Toto chování však nevychází primárně z partikulárních zájmů jednotlivců, ale z nastavení formálních a neformálních pravidel institucí. Ne všichni zastánci nového institucionalismu však prosazují takto striktní vymezení vůči své staré podobě. Podle Vivien Lowndes je potřeba NI brát jako rozšiřující rámec, který vychází z mnoha principů původních myšlenek institucionalismu. Při svých výzkumech je ale dále rozvíjí a hlavně upřesňuje. To pomáhá instituce studovat daleko důkladněji a v širším kontextu (Lowndes 2010: 60–78).

Nový institucionalismus se také vyhýbá přílišnému hodnotovému zkoumání a po vzoru politických i mezinárodních teorií 60. a 70. let se daleko více snaží kriticky zkoumat jednotlivé postoje. Už se nadále nezaměřuje na porovnávání celých systémů, ale hlavním předmětem výzkumů akademiků NI jsou jednotlivé instituce a analýza jejich procesů. Pro teoretiky nového institucionalismu je také velmi důležité prostředí, v kterém instituce působí. To má velký vliv na jejich chování a rozhodování. Instituce

tak už nejsou chápány jako samostatní a nezávislí aktéři, ale jako jednotky, které ovlivňují své okolí a to naopak ovlivňuje je (Tamtéž: 101).

### **1.3. Dělení nového institucionalismu podle Petera Halla a Rosemery Taylorové**

S postupným rozšiřováním teorie nového institucionalismu a jeho rostoucím vlivem, se akademikové snažili o vytvoření ucelené definice tohoto myšlenkového proudu a také o charakteristiku jeho jednotlivých podob, s kterými zástupci NI přišli. Autoři v uplynulých letech představili různé varianty toho, jak dělit jednotlivé myšlenkové proudy této teorie. Mezi nejvíce uznávané a používané patří rozdělení podle Petera Halla a Rosemery Taylorové, kteří v roce 1996 představili tři podoby nového institucionalismu. Těmi jsou historický, sociologický a institucionalismus racionální volby (Schneider, Aspinwall 2001: 2). Toto dělení je také nadále v textu předkládané práce využíváno.

#### **1.3.1. Sociologický institucionalismus**

Všechny tři podoby NI se vyvíjely relativně nezávisle jedna na druhé. Jeho sociologická varianta se začínala formovat v 70. letech jako subdisciplína teorie organizace. Akademici podporující tyto myšlenky nepovažovali formy a procesy institucí jako výsledek jednání, jejichž výsledkem bylo dosáhnout co nejefektivnějšího řešení problémů. Tyto formy a procesy braly jako promítnutí určitých kulturních praktik a zvyků těch, kteří se podílí na vzniku daných institucí. „...i ty na pohled nejvíce byrokraticky vypadající postupy musí být vysvětleny pomocí kulturních pojmů.“ (Hall, Taylorová 1996: 14).

Zástupci sociologického institucionalismu se u jednotlivých organizací snaží zjistit motivaci k tomu, proč došlo k vzniku právě dané instituce či z jakého důvodu se procedury v jejím rámci ustálily na určité specifické podobě. Důležité jsou také například symboly dané organizace a důvod jejich vzniku. Sociologický institucionalismus celkově bere instituce jako širší koncept, než je tomu u ostatních variant NI. Do jisté míry dochází k smazání hranice mezi kulturou a institucí – stávají se jedním (Campbell 1998: 377–398).

Toto širší pojetí role institucí se projevuje také do chápání jejich vlivu na chování jednotlivců. Dle sociologického institucionalismu není ovlivněno jen rozhodování, ale i preference a identita jednotlivých aktérů. To vše vychází z institucí a

znaků, které jsou odrazem sociálního života (Wendt 1987: 335–370). Z toho se podle popisovaného myšlenkového proudu dá odvodit i vývoj jednotlivých institucí. Institucionální procesy se v čase vyvíjí a mění na základě toho, jaké zvyklosti jsou veřejně přijímány a akceptovány v daném kulturním prostředí. Takové procesy nemusí být vždy tou nejlepší možnou volbou pro danou organizaci, ale pro společnost jako takovou jsou nejpříjemnější. Peter Hall a Rosemary Taylorová to označují za „*logiku sociální přijatelnosti*“ („*logic of social appropriateness*“) (Hall, Taylorová 1996: 15–16). V rámci evropské integrace se ve spojitosti se sociologickým institucionalismem mluví hlavně o šíření společných hodnot jako jsou demokracie, míru a svobody jednotlivce.

### **1.3.2. Institucionalismus racionální volby**

Druhou variantou NI, kterou jmenují Hall a Taylorová, je institucionalismus racionální volby (Rational Choice Institutionalism). Ten vznikl na základě analýz chování politiků Spojených států amerických v tamním Kongresu. Dle tradiční teorie racionální volby by mělo být obtížné dosáhnout většiny při hlasování o zákonech, jelikož je zde slabá stranická příslušnost, ale naopak velká rozmanitost postojů a preferencí. Tím by měla být do velké míry oslabena politická stabilita v této zemi – realita však byla odlišná. Faktorem, který nabourává předpoklady tradiční teorie racionální volby, se ukázaly být instituce. V tomto případě jednotlivé výbory Kongresu. Jak se ukázalo, nastavení jejich pravidel a procedur ovlivňuje nejen chování zákonodárců, ale také informace, které se k nim dostanou (Shepsle 1986: 51–81). Instituce v rámci amerického Kongresu usnadňují jeho členům dosáhnout mezi sebou dohody a tím se stává legislativní rozhodování více stabilnější.

Institucionalismus racionální volby se na fungování institucí dívá jako na usnadnění vykonávání politických (ale také ekonomických a jiných) aktivit, které by bez těchto institucí musely být dosaženy složitějším (tím pádem i nákladnějším) způsobem (Hall, Taylorová 1996: 10–11). Instituce tedy podle této teorie snižují náklady (nejen finanční, ale například i organizační) u politických aktivit. Ben Rosamond, teoretik evropské a regionální integrace z Kodaňské univerzity, to označuje za „*import mikroekonomických axiomů do politologie*“ (Rosamond 2000: 114).

Pro tuto podobu nového institucionalismu je charakteristický předpoklad, že všichni relevantní aktéři v politice mají pevně stanovené priority. Jejich dosažení je pak

podřízeno veškeré chování daných aktérů. Díky nastavení institucí však neprosazují své cíle na úkor jiných, jelikož by to oslabilo i jejich pozici. Důvodem je skutečnost, že instituce ovlivňují jednotlivé možnosti, z kterých můžou aktéři volit. Také pomáhají získat informace o svém partnerovi a pomocí toho předpovědět jeho chování (Hall, Taylorová 1996: 13–14). To vede k lepší interakci v rámci celé organizace a jejímu efektivnějšímu fungování.

Co se samotného vzniku institucí týče, dle akademiků institucionalismu racionální volby je nejdříve nutné určit funkci, jakou daný orgán vykonává. Toto vyhodnocení pak umožňuje určit, jakou hodnotu tato funkce má pro ty, kteří instituci vytvořili. Na základě této hodnoty lze poté vysvětlit samotný vznik instituce. K němu dochází dobrovolným souhlasem všech zainteresovaných aktérů. Dokud se neobjeví forma instituce, která je pro zúčastněné strany výhodnější, funguje v takové podobě, v jaké vznikla. Pokud tuto teorii přeneseme na již zmiňovaný příklad amerického Kongresu, pravidla institucí přináší zákonodárcům zisk z výměny, kterou jim umožňují (Tamtéž).

### **1.3.3. Historický institucionalismu**

Posledním jmenovaným typem nového institucionalismu v díle *The Three New Institutionalisms* je historický. Začal se vyvíjet v 60. až 70. letech minulého století a čerpal z teorie zájmových skupin i strukturálního funkcionalismu. Z prvního jmenovaného konceptu přebírá tvrzení, že podstata politiky je v soupeření skupin o zdroje, kterých je nedostatek. K tomu však přidává ještě roli institucí, které formují daný konflikt a tím vedou ke snaze o dosažení určitých zájmů a ne jiných. Dokazují tak, že na institucích záleží, ale také jakým způsobem na nich záleží. Strukturálním funkcionalismem je poté HI ovlivněn v chápání politiky jako systému na sebe působících částí. V rámci tohoto systému to jsou však právě instituce, které pomáhají formovat kolektivní chování a vytvářet rozdílné výsledky (Hall, Taylorová 1996: 6).

Oba zmiňované teoretické koncepty se na stát a organizace dívaly pouze jako na mediátory mezi různými soupeřícími zájmy. Zástupci historického institucionalismu je však brali jako soubor institucí, které jsou schopné utvářet podobu a výsledky konfliktů mezi těmito zájmy. Samotné instituce pak tento myšlenkový proud definuje jako formální a neformální procesy, zvyky, normy a ustanovení zakotvená v organizační struktuře daného politického či ekonomického systému (Thelen, Steinmo 1992: 2).



Jedním ze základních bodů pro celý koncept HI je pojem „*path dependency*“. Ten říká, že v chování institucí se projevují volby a rozhodnutí z období jejich vzniku. Vládní program či směřování organizací do budoucna jsou ovlivněny jejich počátkem. Pokud má být však tento předem nastavený směr změněn, je k tomu potřeba velký politický tlak (Peters 1999: 63).

Historický institucionalismus se od ostatních podob NI liší hlavně ve čtyřech nejpodstatnějších bodech. Za prvé velmi široce konceptualizuje vztah mezi institucí a chováním jednotlivců. Instituce umožňují jednotlivým aktérům předvídat volby jejich partnerů a tím tak do velké míry ovlivňují jejich rozhodnutí. V praxi tato pravidla a nastavení procesů umožňují politikům předvídat reakce ostatních aktérů na jejich vlastní rozhodnutí. S tím je úzce spjat také důvod, proč se jednotlivci řídí danými pravidly – je to pro ně výhodnější. Dodržováním dohodnutých pravidel se vzájemné vztahy stávají přehlednější a lépe zvládnutelné.

Druhým základním rozdílem HI je chápání role moci a hlavně její nerovnoměrné rozdělení spojené s působením institucí. Dle zástupců tohoto směru instituce rozdělují moc mezi jednotlivé skupiny značně nerovnoměrně. I když jsou na tom všichni aktéři díky fungování institucí ve výsledku lépe, je podle zástupců historického institucionalismu nutné analyzovat také to, proč někteří mají daleko větší přínos než ostatní. Příkladem může být propojení ekonomiky a politiky ve Spojených státech amerických, kde podoba tamního systému pomáhá k vytvoření určitých „sociálních koalicí“, které jsou poté zvýhodňovány na úkor skupin, které do těchto koalic nepatří (Weir 1992: 188–216).

V třetím bodě, kterým se HI odlišuje od jiných teorií, je zaměření se na historický vývoj. Instituce pomáhají tvořit jakési „*cesty*“ („*paths*“) a těmi se budoucí progres společnosti řídí. Nastavení tohoto kurzu je spojeno se vznikem institucí a je také velmi obtížně změnitelné. Pokud však k takové změně dojde, je označována historickým institucionalismem za „kritický moment“. Ten může být vyvolán například ekonomickou krizí či vojenským konfliktem.

Jako poslední z určujících charakteristik historického institucionalismu jmenují Peter Hall a Rosemary Taylorová ve svém článku věnování pozornosti nejen institucím, ale i ostatním faktorům. Častým nedostatkem ostatních proudů patřících pod NI je přílišné zveličování role institucí. HI ukazuje jejich důležitost, ale v potaz bere také ostatní a často velmi důležité faktory. Snaží se spíše analyzovat pozici institucí v tomto komplikovaném systému, kde navzájem působí mnoho aspektů. Jedním z nich může být

například momentální socioekonomický vývoj, ale také víra či ideje (Hall, Taylorová 1996: 9–10). Pro potvrzení lze jmenovat vytváření obchodní politiky v USA, kde institucionální nastavení podporuje využití určitých názorů ohledně obchodu, zatímco ostatní nejsou brány v potaz (Goldstein 1988: 179–217).

Historický institucionalismus, jak se ukazuje, má určité podobnosti s ostatními formami NI, ale jsou zde také značné odlišnosti, které z něj dělají téměř úplně jinou teorii. Pro všechny podoby nového institucionalismu jsou však důležité instituce a jejich role, kterou mají v rozhodování a samotném chování nejen jednotlivců, ale i skupin. Shrnutí základních pojmů nového institucionalismu a také jejich zpřehlednění lze najít v Tabulce 1 Hlavní vlastnosti tří podob nového institucionalismu umístěné níže.

	<b>Sociologický institucionalismus</b>	<b>Institucionalismus racionální volby</b>	<b>Historický institucionalismus</b>
<b>Pohled na svět z vědeckého hlediska</b>	Holismus, konstruktivismus, skupinová identita, sdílená minulost	Metodologický individualismus, optimalizace a strategické chování	Modifikovaný egoismus, formování na základně společné dohody
<b>Typická podoba výzkumu</b>	Případové studie kulturních a kognitivních vazeb	Náhodné zobrazení hypotéz, makro-kvantitativní testy	Případové studie, historicko-sociologické výzkumy
<b>Časové rozpětí působení institucí</b>	Dlouhodobé	Krátkodobé	Dlouhodobé
<b>Definice institucí</b>	Normy, pravidla, kultura	Pravidla, postupy	Formální a neformální pravidla
<b>Role institucí v chování</b>	Podstatná nezávislá proměnná, kulturní omezení	Intervenující proměnná, Situační omezení i možnosti	Intervenující proměnná, možnosti i omezení pro růst
<b>Formování preferencí</b>	Utváření aktérů skrze instituce, endogenní proces	Exogenní nebo vysvětlení teorií rozhodování	Endogenní, vytváření institucí ovlivňuje preference
<b>Vznik institucí</b>	Evoluční, občasné náhlou změnou způsobenou novou událostí či přehodnocením	Distributivní konflikt, redukce nákladu nebo kolektivní dilema	Delegace, potenciální expanze, sami se spravují
<b>Vývoj institucí</b>	Paměť – mytologizace obyčejných událostí.	Proces vyjednávání, evoluční selekce	Proces závislosti spolu s „ <i>path dependency</i> “ a nepředvídané důsledky

**Tabulka 1** Hlavní vlastnosti tří podob nového institucionalismu.

(Zdroj: Aspinwall, Mark, Schneider, Gerald. 2000. „Same menu, separate tables: The institutional turn in political science and the story of European integration“ *European Journal of Political Research* 38 (1): 7)

#### 1.4. Historický institucionalismus a evropská integrace

Příchod nového institucionalismu a jeho myšlenek se promítl také do studia evropské integrace. Ta je jedním z nejdůležitějších příkladů fungování institucí, a proto se často právě Evropská unie stala předmětem zkoumání zástupců NI. V 90. let minulého století se tak začaly objevovat studie, které při analýze evropského integračního procesu využívaly teorie nového institucionalismu. Ten, jak bylo ukázáno v předchozí části této kapitoly, dává institucím velkou váhu a jejich roli bere jako velmi důležitou při procesu politického rozhodování. V knize *The Rules of Integration* Gerald Schneider a Mark Aspinwall mluví o roli NI ve výzkumu evropské integrace. Instituce popisují jako nezávislé, ale i intervenující proměnné, které mohou svým vlivem urychlit nebo naopak zpomalit vývoj Evropské unie (Schneider, Aspinwall 2001: 2–3).

Studiu evropské integrace se věnují všechny tři podoby nového institucionalismu. Každá z nich se však této problematice věnuje z jiného úhlu pohledu a často se zabývají jinou problematikou. Sociologická varianta definuje instituce velmi široce, a proto jsou i předmětem jejího výzkumu obsáhlá témata zahrnující roli identit, symbolů a celkově kultury společnosti. Institucionalismus racionální volby se na Evropskou unii dívá více úzce a v krátkodobém hledisku. Dívají se jak instituce EU ovlivňují různé politiky v daném čase a nedívají se na tento proces s větším odstupem. Naopak zástupci historického institucionalismu se zaměřují právě na tento nedostatek. Vliv institucí na podobu evropských politik zkoumají z pohledu jejich vývoje. Ten často přináší neočekávané výsledky, které na počátku integrace nikdo nepředvídal. Instituce se tak stávají do určité míry samostatnými aktéry v tvoření jednotlivých politik a do procesu rozhodování se zapojují více, než by si členské státy přály. Příkladem může být jev, který Fritz Scharpf nazývá „*past společného rozhodování*“ („*the-joint-decision-trap*“). Ten říká, že institucionální pravidla (ať už přímo v institucích, nebo v unijních politikách) se s časem stávají rigidními a přetrvávají, i když se jejich okolí mění. Tato problematika je vidět v Společné zemědělské politice (hlavně v 80. a 90. letech minulého století), která se dlouhodobě nedokáže přizpůsobit novým a více konkurenčním podmínkám na trhu.

Podobně se na evropskou integraci dívá Paul Pierson ve svém článku *The Path to European Integration* z roku 1996, kde v její spojitosti zkoumá problematiku „*path dependence*“. Přichází k závěru, že navzdory původním záměrům vlád členských států EU při vytváření institucí či politik, postupem času dochází k „*mezerám*“ („*gaps*“)

v tom, do jaké míry jsou schopny dané instituce a politiky ovlivňovat (Pollack 2009: 136–138). Pierson dále jmenuje čtyři hlavní důvody, proč tomu tak je: 1, političtí lídři se v demokratických společnostech vzdávají určité míry národní suverenity do budoucna, ve prospěch získání krátkodobé výhody u svých voličů. 2, Určitá institucionální nastavení mohou v budoucnu přinést výsledky, které při jejich vzniku nikdo nepředpokládal, a proto s nimi nebylo počítáno. 3, Vzhledem ke střídání vlád v demokratických zemích, se dá předpokládat změna preferencí daného státu, nová politická reprezentace je však svázána s institucionálním nastavením, které odsouhlasili její předchůdci. 4, Faktory zabraňující změnám politik či institucí mohou působit i zvenčí, například různé společenské skupiny, které mají zájem na zachování daného stavu (Pierson 1996: 11–17).

Pro lepší pochopení rozhodování v rámci Evropské unie Simon Bulmer v textu *New Institutionalism: The Single Marker and EU Governance* ukazuje čtyři základní dimenze vládnutí, v kterých historický institucionalismus pomáhá vysvětlit roli institucí při vytváření unijních politik. Jsou to systémové změny, struktury vládnutí, role norem a hodnot, vývoj politik. Co se změn systému týče, zde je dáván důraz na roli formálních a neformálních institucí, kde jsou změny diskutovány. Narozdíl tedy od zástupců státo-centrických teorií (například liberální intergovernmentalismus), kteří pozorují výhradně zisky a ztráty států, HI sleduje, jakým způsobem „fóra“ (instituce) formují výsledky jednání. Tím dokáže v tomto systému národních států vysvětlit roli klíčových aktérů v přesouvání kompetencí během integračního procesu. Historický institucionalismus však nepomáhá pouze při charakteristice celého systému, ale také u vysvětlení rolí jeho jednotlivých částí. To, jak institucionální nastavení uvnitř Evropské unie ovlivňuje její vládnutí. Simon Bulmer uvádí příklad zavedení Jednotného evropského trhu, což dalo EU v tržních otázkách daleko větší pravomoci, než tomu bylo před tím (Bulmer 1997: 8–11). Celkově se vznikem institucí se do pole působnosti Unie dostávají stále nová témata.

V rámci normativní dimenze vládnutí EU historický institucionalismus přináší tři nejdůležitější poznatky. Za prvé je nutné analyzovat vnitřní nastavení jednotlivých institucí a ne se dívat pouze na celý systém. To pomáhá zaměřit se na postupy a normy například výborů Evropského parlamentu. Druhým přínosem HI je výzkum norem a hodnot v rámci „administrativní kultury“. Ta vzniká uvnitř institucí jejich akumulací a přináší stabilní, plynulý politický systém. Jednou z norem spojených s EU je institucionální respekt pro dodržování principu subsidiarity. Třetí příspěvek HI je role

idejí. Jelikož určitý způsob nastavení institucí může vést k šíření politických idejí a tím tak ovlivňovat celý integrační proces.

Historický institucionalismus poskytuje také několik pohledů na vývoj politik EU. Jeden z nich je spojen s již zmiňovaným pojmem „*path dependence*“. Instrukce postupem času sice mohou dojít do bodu, kdy nejsou dále užitečné, jelikož jejich počáteční nastavení již není vhodné pro současnost. Také se ale mohou učit ze svých chyb a tím zvyšovat svou užitečnost („*learning by doing*“). Při snaže o dosažení předem stanovených cílů dochází k využití nových a lepších strategií, které celý proces rozhodování v Unii zdokonalují. Z toho důvodu jsou zástupci HI proti oddělení administrativy od formování politik. Pokud má být odsouhlasená politika převedena do praxe, je administrativní složka nepostradatelnou součástí. A naopak zkušenosti administrativy mohou iniciovat změnu či vytvoření úplně nové politiky. Dalším přínosem HI v analýze dynamiky politik EU je vytváření vazeb mezi legislativní složkou a soudní. Ve spojitosti se spory, které v Unii nastávají (ať už mezi různými zájmovými skupinami, členskými státy či institucemi), může v určitých případech dojít k vytvoření důležitých principů v dané oblasti evropské politiky. Komise, která má sloužit jako „svědomí“ Evropské unie, sleduje činnost Evropského soudního dvoru a zasahuje do ní předkládáním možných sporů. HI tak pomáhá chápat soudní a legislativní procesy jako navzájem se doplňující. Jmenovat můžeme případ z roku 1979 *Cassis de Dijon*, na jehož základě byl ustanoven princip vzájemného uznání (Tamtéž: 11–12).

Třetí přínos v oblasti vývoje unijních politik vychází z předchozích myšlenek o roli institucí EU v rozhodování. Na jejich základě a také výzkumu Johna Campbella a Leona Lindberga<sup>1</sup> ukazuje Simon Bulmer tři způsoby, kterými instrukce ovlivňují proces tvorby unijních politik: První z nich vychází z faktu, že ne všechny instrukce mají stejnou možnost ovlivňování politik. Proto se míra vlivu u jednotlivých institucí liší. Druhý způsob plyne z toho, že instrukce nejsou pouhým arbitrem, ale sami jsou klíčovým aktérem ve vytváření politik. Kvůli tomu často musí za národní státy hledat přijatelná řešení problémů v rámci dané politiky. Poslední ze způsobů ovlivnění autoři odvozují z toho, že nastavení pravidel v rámci daného „státu“ (v tomto případě

---

<sup>1</sup> John Campbell a Leon Lindberg přišli v knize *Governance of the American Economy* z roku 1991 s analýzou spravování ekonomiky USA a hlavně rolí institucí v tomto procesu (Campbell, Lindberg 1991: 356–395).

v Evropské unii) jej dopředu zavazuje k akcím určitého typu. Jako příklad lze uvést regulaci trhu, která pochází hlavně z jednotlivých členských států, kdežto nadnárodní instituce se snaží o co největší otevřenost, což lze vidět například v Politice volné hospodářské soutěže. Spolu pak všechny tyto tři faktory ukazují míru autonomie institucí uvnitř Evropské unie při vytváření, realizaci a změnách jednotlivých společných politik (Tamtéž: 12–13).

Historický institucionalismus tedy přispívá ke studiu evropské integrace mnohými způsoby. Simon Bulmer tento přínos ukazuje na výzkumu rolí institucí ve formování Jednotného evropského trhu. Pokud však zobecníme jeho závěry na jakoukoli politiku EU, HI pomáhá k zodpovězení těchto otázek:

<p>Jak dochází ke schvalování politiky?</p> <p>Jak se v politice promítají institucionální změny?</p> <p>Jak institucionální struktura pomáhá formovat politiku?</p> <p>Jak se politika mění v průběhu času jak ve spojitosti s legislativou, tak se soudními rozhodnutími?</p> <p>Jak pomáhají instituce při procesu tvorby politiky?</p> <p>Jak se institucionální normy, hodnoty a ideje promítají do politiky?</p>
--

**Tabulka 2** Historický institucionalismus a tvorba unijních politik

(Bulmer, Simon. 1997. *New Institutionalism: The Single Market and EU Governance*, Pp 15. Manchester: University of Manchester)

Pokud se tedy podíváme na ekonomické vztahy mezi Evropskou unií a Japonskem, kterým se předkládaná diplomová práce věnuje, na základě analýzy konceptu historického institucionalismu ve spojitosti s vlivem institucí na podobu unijních politik, jak ji představuje Simon Bulmer, můžeme definovat několik výzkumných podotázek pro potřeby výzkumu textu. Ty v analytické části pomáhají lépe pochopit fungování institucí ve spojitosti s externími ekonomickými vztahy. A tím vedou k zodpovězení hlavní výzkumné otázky a splnění cíle práce. Tyto podotázky jsou přehledně vypsány v Tabulce 3.

Jak instituce ovlivňují schvalování základních bodů ekonomických vztahů EU–Japonsko?

Jak se do podoby těchto vztahů promítají institucionální změny v rámci EU?

Jak institucionální struktura Unie pomáhá formovat podobu ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií?

Jaký vliv mají evropská legislativa a soudní rozhodnutí na ekonomické vztahy EU–Japonsko?

Jakým způsobem se do těchto vztahů promítají normy, hodnoty a ideje institucí?

**Tabulka 3** Výzkumné podotázky

První kapitola práce ukázala teoretický rámec, který využívá při analýze role unijních institucí v EU. Institucionalistická teorie má ve zkoumání politiky a mezinárodních vztahů dlouhou tradici a mezi její zastánce se řadí mnoho důležitých akademiků. Modernější podoba tohoto konceptu přinesla do vědeckého zkoumání mnoho nových poznatků a přiblížila ho tak více dnešní době.

Historický institucionalismus se ukazuje jako vhodný myšlenkový rámec pro uchopení problematiky role institucí ve formování externích ekonomických vztahů EU. Zaměřuje se nejen na současný stav věcí, ale také na minulost a to, jakým způsobem se projevuje v dnešní době. Dále se také zajímá o všechny politické aktéry, kteří se rozhodování účastní. V potaz bere normy a hodnoty jednotlivých institucí, protože i ty mají vliv na podobu nejen jednotlivých politik Unie, ale také na její celkovou strukturu. Teorie HI je následně v třetí kapitole práce, která se věnuje již přímo analýze role evropských institucí, použita v rámci odvozených výzkumných podotázek k dosažení cíle práce.

## 2. Vývoj ekonomické spolupráce mezi Japonskem a EU

Tato kapitola věnovaná vývoji vztahů mezi Japonskem a EU pomáhá lépe pochopit realitu zkoumaného procesu. Jejím hlavním cílem je analyzovat utváření tohoto partnerství od jeho počátků a tím vytvořit základy pro následný výzkum role institucí ve formování evropsko–japonských ekonomických vztahů ve 21. století, čímž se práce zabývá. Z toho důvodu se také text druhé kapitoly zaměřuje na historii vzájemných kontaktů v druhé polovině minulého století s důrazem právě na pozici institucí.

Partnerství mezi Evropskou unií a Japonskem se vyvíjí již několik desetiletí a během této doby mělo různé fáze a jeho podoba se měnila. Po konci druhé světové války byla západní Evropa silně zasažena tímto konfliktem a několik následujících let se musela zaměřit převážně na rekonstrukci. Japonsko zažilo velmi podobný vývoj. Jako jedna z poražených zemí měla na svém území vojska Spojených států amerických a podléhala jejich správě. Tento faktor hrál v navázání kontaktů významnou roli. USA působily jako prostředník mezi oběma aktéry a snažily se podporovat vzájemnou spolupráci. Ta se zpočátku vyvíjela velmi pomalu. Až v 60. začíná docházet k určitému pokroku. Následující léta přinesla bližší kooperaci hlavně co se ekonomických otázek týče, jelikož Japonsko i evropské země měli v mezinárodním ekonomickém prostředí důležitou pozici a nemohli se ignorovat. I přes postupné prohlubování spolupráce dochází až v 80. a hlavně 90. letech k průlomu. Ten znamená institucionalizaci partnerství a podpis společných dohod. Ty se staly základem pro ekonomické vztahy v 21. století a začátek jednání o *Dohodě o volném obchodu*.

### 2.1. Počátky evropsko–japonského partnerství

Za začátek opětovného navazování kontaktů mezi Japonskem a evropskými zeměmi lze považovat rok 1952, kdy byla ukončena okupace Japonska a získalo tak zpět svou nezávislost. Spojené státy, které byly úzce spjaty s vývojem obou aktérů, se snažily podpořit vzájemnou spolupráci hlavně v otázkách obchodu. Ten pro ně představoval nejdůležitější zájem. Problémem však byly kroky Japonska na světovém trhu, hlavně ve vztahu k USA. Evropské státy měly obavy, že se japonské dumpingové praktiky přenesou i do jejich ekonomických vztahů. Vzhledem k stále narůstajícímu počtu případů s japonským dumpingem, důvěra ze strany Evropy klesla na velmi nízkou



úroveň (Masamichi 1979: 1). Západoevropské státy se obávaly ztrát, které by je mohly postihnout, tak jak se to stalo v některých odvětvích amerického průmyslu. Zašlo to dokonce až tak daleko, že Velká Británie pomocí obstrukcí oddalovala vstup Japonska do Všeobecné dohody o clech a obchodu (General Agreements on Tariffs and Trade, GATT). K tomu nakonec došlo v roce 1955 (Daniels 1989: 279–280).

Naopak nedůvěra ze strany Japonska pramenila z procesu evropské integrace. Hlavně pak ve spojitosti s podepsáním Římských smluv v roce 1957. Největší obavy vyvolával jednotný celní tarif, který měl být používán ve vztahu k nečlenským zemím. Japonská reprezentace tento krok považovala za pokus o vybudování evropského ekonomického bloku („pevnost Evropa“), který bude bránit třetím zemím ve vstupu na trh. I když se v určitých bodech tyto obavy potvrdili, převážně v zavedení restrikcí na některé komodity vyvážené Japonskem, z dlouhodobého hlediska se tento vývoj ukázal pro Japonsko jako výhodný. Díky jednotnému postoji zemí EU bylo možné lépe vyjednávat o jednotlivých problematických bodech ve vzájemném obchodu.

Důkazem postupného prohlubování spolupráce byly návštěvy japonského premiéra Nobusukeho Kishi některých evropských zemí v roce 1959. Spolu s cestou kancléře Spolkové republiky Německo (SRN) Konráda Adenauera do Japonska vedly k částečnému zrušení zavedených restrikcí. Přesto v počátcích partnerství převládalo řešení politických otázek, na kterých panoval větší konsensus. Postupně se však Japonsko i státy EU začali zaměřovat na ekonomická témata a od 80. let byl kladen důraz již převážně na ně (Gilson 2000: 15–16).

Na začátku 60. let došlo k podpisu prvních obchodních smluv mezi Japonskem a zeměmi EU (nejprve SRN, poté se přidaly další státy). S nárůstem úspěchu evropské integrace v oblasti ekonomiky se také Japonsko začalo více zajímat o tento trh. To v průběhu celé dekády přineslo nárůst importu z této země a vzájemná obchodní bilance tak byla pro evropské státy záporná. V roce 1962 došlo k několika událostem, které se promítly i do vztahů Japonska a EU. Byly zintenzivněny vzájemné mise a Japonsko představilo svou první ucelenou politiku vůči EU. Nejdůležitější však bylo setkání premiéra Hayato Ikedy s předsedou Evropské komise Walterem Hallsteinem. De facto tak došlo k uznání této instituce za rovnocenného partnera ve vyjednávání otázek evropsko–japonských vztahů. Postupný nárůst asertivity Komise se naopak snažily zastavit političtí představitelé některých členských zemí Unie (zejména Francie a Itálie).

Důležitou roli sehrálo Generální ředitelství I pro zahraniční vztahy, mezi jehož agendu patřilo vyjednávání bilaterálních vztahů s třetími zeměmi. Celkově Komise

v 50. a 60. letech musela čelit snahám o zabránění tomu, aby se stala hlavním vyjednávacím orgánem EU, jelikož to bylo některými politiky považováno za oslabení národní suverenity (Wallace 1973: 13). I přes určité posílení pozice institucí, byla stále jejich role státníky oslabována.

Komise v čele s Hallsteinem se i nadále snažila získat iniciativu v obchodních otázkách, ale vzhledem k začínajícím problémům uvnitř EU<sup>2</sup>, nebyly tyto snahy považovány za důležité. Oficiálně dialog mezi evropskými zeměmi a Japonskem začal v roce 1963, kdy došlo k ustanovení pravidelných setkávání ministrů zahraničí. Nadále tedy pokračovala bilaterální jednání, ale země EU zatím nebyly schopny vystupovat jako celek. 60. léta neznamena pro vzájemné vztahy velký posun kupředu. To bylo zapříčiněno již zmíněnou probíhající krizí evropského integračního procesu a také obavou Japonska z toho, jakým směrem tento proces směřuje. I tak se však našli političtí lídři, kteří se snažili o prosazení jednotného evropského postupu vůči Japonsku. Mezi ně patřil například západoněmecký kancléř Willy Brandt.

Zlom přišel až s rokem 1969, kdy nejen že byl odsouhlasen vznik Společné evropské spolupráce (European Political Cooperation), ale Rada také dala Komisi autoritu k „...navázání kontaktu s Japonskou vládou se snahou o prozkoumání případných možností vstupu do procesu vyjednávání ohledně uzavření obchodní dohody mezi Společenstvím a Japonskem.“ (Evropská komise 1970: 72). Na konci dekády tak došlo k nárůstu důvěry v Komisi a ekonomické vztahy s Japonskem mohly být dále vyjednávány evropskými státy již jako celkem.

## **2.2. Evropská komise a koordinace postoje vůči Japonsku v 70. letech**

I když v rámci Společné obchodní politiky (Common Commercial Policy)<sup>3</sup> měly být obchodní smlouvy s třetími zeměmi vyjednávány EU jako celkem, v některých otázkách byla národním státům ponechána volnost do té míry, dokud přímo

---

<sup>2</sup> Jedním z největších problémů v integračním procesu v 60. letech byla tzv. „krize prázdných křesel“ („Empty chair crisis“). Ta byla vyvolána francouzským prezidentem Charlesem de Gaullem, který se stavil odmítavě k změně hlasování v Radě ministrů, které dle Římských smluv mělo od roku 1966 v některých otázkách být rozhodováno kvalifikovanou většinou. Jako projev protestu se odmítli francouzští politici a úředníci zúčastnit jednání v Radě a jejich výborech (Dinan 2007: 1129).

<sup>3</sup> Podle rozhodnutí Rady z 16. prosince 1969 od 1. ledna následujícího roku jsou povoleny pouze unijní vyjednávání v otázkách obchodních dohod. V určitém rozsahu bylo možné udělat výjimku, ale pouze se souhlasem Rady (Kapteyn 1976: 490).

nenarušovaly politiku vedenou Unií. Mnohé z těchto výjimek směřovaly proti Japonsku a docházelo tak k narušování probíhajících snah EU koordinovat přístup vůči této zemi. Celkově tak došlo k vytvoření velmi nepřehledného systému, kdy na sebe navzájem narážely kroky Unie a jednotlivých členských zemí.

Na začátku 70. let došlo k prudkému nárůstu importu z Japonska do západní Evropy. V roce 1972 rostl o 43 %, v následujícím roce pak o 33 %. To vedlo k negativním reakcím evropských státníků, kteří se tento vývoj snažili zvrátit. Došlo také k cestě zástupce předsedy Evropské komise Christophera Soamese do Japonska. Projednávána byla právě otázka nevyrovnanosti obchodní bilance a výsledkem bylo zavedení určitých sebe-restriktivních opatření ze strany Japonska. I když se v praxi příliš neosvědčily, tato návštěva ukazuje nárůst vlivu Komise ve vyjednávání. Dalším příkladem větší angažovanosti této instituce může být problém s inspekci automobilů, které byly dováženy z Evropy do Japonska. Po neúspěšných jednáních jednotlivých zemí EU byla iniciativa v této otázce přesunuta na úroveň celé organizace a hlavním jednatelem se tak stala Komise. Ta se pomalu v průběhu celých 70. let stávala vůdčím orgánem ve vyjednávání s Japonskem. K tomu jí pomáhal speciální Výbor článku 113 (the Article 113 Committee).<sup>4</sup> Ze strany Rady byly pro Komisi odhlasovány hlavní body, které mají být v jednáních projednávány. Šlo o liberalizaci japonského trhu, odstranění netarifních bariér a také otázky institucionální a legální (Gilson 2000: 23–25). Větší zapojení unijních institucí do procesu vyjednávání ukazoval růst jednoty celé organizace a také vedl k snadnějšímu prosazování společných požadavků EU.

Japonská strana začala uznávat Evropskou komisi jako hlavního vyjednavče Unie také ve spojitosti se vstupem Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku (Velká Británie, VB) do této organizace, čímž došlo k nárůstu jejího obchodního potenciálu. Došlo také k růstu misí Komise do Japonska a celkově zintenzivnění jednání. Důležitým faktorem byla postupná institucionalizace vzájemných setkávání. V roce 1973 se ustanovila pravidelná setkávání na vyšší úrovni mezi představiteli EU a Japonska (Cihelková 2003: 222). První proběhlo již téhož roku v Bruselu. Následná delegace Komise, vedena jejím předsedou Francoi–Xavierem Ortolim, vedla k vzniku

---

<sup>4</sup> Článek 113 Římské smlouvy představoval legální rámec pro vytváření politiky v oblasti obchodu s nečlenskými zeměmi. Na jeho základě došlo k vytvoření speciálního výboru, který měl Komisi pomáhat v otázkách Společné obchodní politiky a byl jmenován Radou ministrů (Ahearn 2002: 2).

stálé reprezentace EU v Tokiu a naopak japonské delegace v Bruselu. Od roku 1977 také dochází k setkání členů Evropské parlamentu a jejich japonských protějšků. Iniciativa evropských institucí byla v 70. letech zakončena zavedením programu EXPROM (Export Promotion Programme). „*Jeho cílem bylo vyvíjet takové aktivity, které by v budoucnu podpořily evropské exporty a zvýšily příležitosti evropských podnikatelů na japonském trhu.*“ (Tamtéž: 223).

Celé období 70. let je charakteristické posilováním vzájemných vztahů. To bylo důsledkem narůstajícího amerického protekcionismu a také ekonomického vývoje na světových trzích (ropné šoky v roce 1973 a 1979). Jak Japonsko, tak i EU si postupně uvědomovali důležitost společného partnerství, a proto do něj také více investovali (Mendl 1984: 163). Japonsko si zvyklo na jednání se západoevropskými zeměmi skrze institucionální strukturu Evropské unie a uznalo nutnost „...*posilovat vzájemně přijatelný vývoj ekonomických vztahů, hlavně obchod, skrze trvalý dialog na ministerské i jakékoli jiné úrovni.*“ (Evropská komise 1974: 71).

### **2.3. Formování evropsko—japonského partnerství v 90. letech**

Navzdory stále narůstajícímu počtu setkání mezi reprezentanty obou aktérů, v ekonomických vztazích přetrvávaly mnohé problémy. Jedním z nich byla otázka obchodu s automobily. Ta byla pro politické představitele EU tak důležitá, že je v roce 1981 přiměla ke společnému prohlášení Evropského parlamentu, Komise a Rady ministrů. To požadovalo zavedení stejných limitů na export automobilů do západní Evropy, jako tomu učinilo Japonsko již dříve ve vztahu ke Spojeným státům americkým. Komise se také angažovala ve snaze o odstranění netarifních bariér. K tomu přispělo postupné formování pravidelných setkání mezi zástupci Komise a japonské vlády dvakrát ročně.

Evropští představitelé se na všech úrovních snažili vytvořit co největší tlak, který měl pomoci zabránit stále rostoucímu exportu z Japonska. I přes to, že se jednalo o řešení problémů ve vztazích, tato větší intenzita kontaktů vedla k sblížení a postupnému upevňování vzájemných vazeb. Důležitou roli zde sehrálo také rotující předsednictví Rady ministrů, kdy se Japonsko snažilo o navázání dobrých vztahů s každým z nich. K prvnímu takovému setkání ve formátu ministrů zahraničí došlo v roce 1983 v Bruselu (Tanaka 1984: 81–91). Vzhledem k tomuto vývoji, si evropští představitelé čím dál více uvědomovali, že nejúspěšnější způsob vyjednávání

s Japonskem je jako celek. Proto v roce 1982 byla Radou ministrů odsouhlasena společná strategie vůči Japonsku (Evropská komise 1982: 77–78). Hlavním cílem stále zůstávalo přesvědčit japonské elity, aby více uvolnily přístup evropským firmám i výrobkům na jejich trh a tím tak došlo k vyrovnání vzájemné obchodní bilance.

Se začátkem prvního období Jacqua Delorse jako presidenta Evropské komise došlo k určitému zpomalení ve vývoji evropsko–japonských vztahů. Tato Komise prosazovala více negativní postoj vůči Japonsku a vyzývala k větší opatrnosti v přístupu k takto silnému obchodnímu partnerovi. Více obezřetný přístup následně potvrdili i ministři zahraničí EU. Druhé Delorsovo období se ve snaze o prosazení „ne–americké“ politiky dá hodnotit jako mnohém více Japonsku nakloněné. Došlo k podpoře vzájemného dialogu a opět dalším návštěvám státníků, které však již v druhé polovině 80. let nebyly výjimečné. V roce 1988 Komise předložila Radě zprávu ohledně nové jednotné politiky vůči Japonsku. Také výroky japonských představitelů volali po nové éře ve vzájemných vztazích a zintenzivnění evropsko–japonského dialogu bez využívání USA jako mediátora. Tento proces postupného prohlubování kooperace následně vyústil v podepsání *Společného prohlášení o vztazích mezi Evropským společenstvím a Japonskem* 18. července 1991 v Haagu (Gilson 2000: 34–38). Spolu s podpisem Jednotného evropského aktu v roce 1985, který EU představoval jako více jednotnou, byla spolupráce obou aktérů na vyšší úrovni než tomu bylo kdy předtím.

#### **2.4. Nová éra spolupráce**

Po rozpadu východního bloku a konci studené války se Japonsko na evropském kontinentu začalo angažovat stále více. Zapojilo se například i do finanční pomoci pro státy střední a východní Evropy. Potvrzením vyššího zájmu o Evropu bylo také prohlášení ministra zahraničí Taro Nakayami: „*Japonsko hodlá využít příležitosti k prohloubení dialogu s evropskými národy, zejména členy EU, v politických, ekonomických, kulturních a jiných oblastech; a nadále upevňovat vzájemnou spolupráci včetně spolupráce na řešení globálních problémů.*“ (Nakayama 1991). Tento přístup je důsledkem postupného nárůstu důležitosti evropské integrace, která od svého začátku prošla dlouhým vývojem a v rámci chystané *Maastrichtské smlouvy* měla být ještě více prohloubena. Japonsko a také ostatní země byly čím dál více nuceni brát Evropu v potaz jako celek.

Z pohledu Evropské unie však Japonsko stále neodstranilo v dostatečné míře překážky přístupu na jeho trh. Proto se i Komise snažila ve vyjednávání s tímto partnerem prosadit novou strategii. Nadále největším problémem zůstávala velmi nevyrovnaná bilance vzájemného obchodu, která byla vychýlena ve prospěch asijské země. Na druhou stranu však tyto ekonomické problémy jak s Japonskem, tak i jinými nečlenskými státy, ukazovaly unijním státům nutnost bližší spolupráce a vytvoření Jednotného evropského trhu. Spory v rámci ekonomické spolupráce, které stále připomínaly hlavně evropské země, vedly k snahám o podepsání dohody v přijatelné podobě pro oba aktéry.

To se však ukázalo jako obtížný úkol, jelikož pro státy EU byla stále hlavní otázkou bilance vzájemného obchodu, naopak reprezentace Japonska se chtěla ekonomických tématům vyhnout a zaměřit se spíše na ty politické. V čele jednání za evropskou stranu stála Evropská komise, která se snažila najít kompromisní řešení obchodní problematiky. Nakonec v této otázce přišla s formulací, která byla přijatelná pro obě strany, a podle které mělo jak Japonsko, tak i EU „...umožnit rovnocenný přístup na trh svého partnera a nabídnout podobné možnosti skrze odstranění bariér zabraňujících v expanzi obchodu a investic.“ (Evropská komise 1991: 90).

Vyjednávání byla také do určité míry ovlivněna předsednictvím EU, v této pozici se pro střídali Nizozemí a Lucembursko. Dvě země, které byly hlubšímu partnerství s Japonskem velmi nakloněné. Určitá omezení však byla u předsednictví druhého zmiňovaného státu, který z důvodů své velikosti nedokázal přesvědčovat ostatní členy EU tak efektivně, jak tomu bylo u Nizozemí.

Samotné jednání již přímo o znění deklarace začalo v březnu 1991. Japonsko bylo zastupováno diplomatem Hisashi Owadou, evropská strana lucemburským ministrem zahraničí a reprezentanty Komise. V rámci podpory tohoto procesu došlo také například k návštěvě předsedy EK Jacqua Delorse v Japonsku. Jednání byla ukončena podpisem *Společného prohlášení o vztazích mezi ES a Japonskem* v červenci 1991. Pod dokument se podepsali Jacques Delors, premiér Nizozemí Ruud Lubers a ministerský předseda Kaifu Toshiki. Text dokumentu se zaměřuje jak na obecné otázky demokracie či lidských práv, tak i na problematiku vzájemných ekonomických vztahů. Došlo také k detailnější institucionalizaci společného dialogu (Gilson 2000: 93–95).

Celkově toto Společné prohlášení pevně ukotvilo všechny dosavadní výstupy evropsko–japonského dialogu a rozšířilo je o nové možnosti kooperace nejen v obchodu, ale i jiných oblastech.

I po podepsání Společného prohlášení určité problémy v ekonomické spolupráci nadále přetrvávaly. Obchodní bilance se na několik let zlepšila, ale v druhé polovině 90. let se opět značně vychýlila v neprospěch EU. Pozornost však byla věnována také otázce japonských přímých zahraničních investic, jelikož evropské země patřily mezi jejich důležité příjemce. Státy Evropské unie v roce 1990 v Japonsku investovaly 1,2 miliardy dolarů, kdežto naopak tomu bylo 13,3 miliard dolarů. Dále tu byly stále přetrvávající problémy s přístupem na japonský trh, který se země EU snažily neúspěšně vyřešit. Ve vyjednávání se aktivně angažovala Evropská komise, která se snažila identifikovat problém a neustále při konzultacích připomínat nutnost jeho vyřešení.

V tomto směru sehrál důležitou roli *Dialog o přizpůsobovací reformě*, který byl zahájen v roce 1994. Jednalo se o „...dvoustranný proces, ve kterém EU a Japonsko prezentují své požadavky na deregulační opatření realizovaná druhou stranou... Seznam požadavků EU vůči Japonsku a Japonska vůči EU je zveřejňován jednou za rok a samotný deregulační dialog probíhá 1–2krát za rok.“ (Cihelková 2003: 232–233). V rámci tohoto dialogu byly mezi lety 1994 a 2001 vyhlášeny tři plány na podporu deregulace. Důsledkem těchto opatření byl určitý nárůst ve vývozu z EU do Japonska, ale pouze u určitých komodit (automobily, textil,...). Došlo také k zjednodušení přístupu na tamní farmaceutický průmysl a do finančního sektoru (Tamtéž: 234). Spolupráce se tak začala přesouvat i do jiných oblastí, než tomu bylo dříve. Společné prohlášení podporovalo partnerství na mnohých úrovních a v průběhu 90. let se reprezentace obou stran snažila o naplnění těchto jednotlivých cílů.

Jedním z nich byla bližší spolupráce v oblasti průmyslu. Ta byla v určité míře podporována již dříve, ale v 90. letech došlo k jednání o tzv. sektorových dohodách, které měly tuto kooperaci posunout na vyšší úroveň. Jednou z nich byla *Dohoda o vzájemném uznávání* mezi EU a Japonskem. Jejím cílem bylo koordinovat průmyslové politiky obou aktérů a tím zjednodušit přístup výrobků z tohoto odvětví na trh partnera. Jednání však byla velmi obtížná a k podpisu smlouvy došlo až v dubnu 2001. Bližší spolupráci s Japonskem na celounijní úrovni podporoval vznik dalších iniciativ k posílení tohoto partnerství. Ať už se jednalo o různá školení či podpůrné kampaně, všechny směřovaly k zlepšení spolupráce (Dent 1999: 97–100).

Důležitým faktorem, který po celá 90. léta ovlivňoval evropsko-japonské vztahy, byla proměna evropské integrace. Podpis *Maastrichtské smlouvy*<sup>5</sup> a postupný vznik Jednotného evropského trhu dávali unijním institucím daleko větší pravomoci. Mimo Komisi více prostoru dostával i Evropský parlament, který se také snažil přispět k bližší spolupráci. Prosazoval spíše přístup vzájemné kooperace, než dosavadní konfrontační strategii. Na základě těchto volání po změně a také nových jednání Komise, byl v roce 1995 vydán dokument *K nové asijské strategii*. Na jeho příkladu lze vidět posunutí institucionální spolupráce v rámci Unie. Vypracován byl Komisí, poté ho schválila Evropská rada a následně se vyjádřil i Evropský parlament.

Tato nová strategie měla za cíl propagovat jak bilaterální setkávání, tak i multilaterální s jinými důležitými aktéry v asijském regionu (Evropská komise 1996: 110–111). Vyvrcholení jednání v celých 90. letech přišlo na jejich konci s rozhodnutím o vyhlášení *Dekády japonsko–evropské spolupráce na počátku 21. století*. Jejím výstupem byl poté *Akční plán pro spolupráci EU a Japonska* z roku 2001. Zaměřoval se na podporu míru, posilování ekonomických vazeb, vyrovnání se s globálními výzvami a také na sbližování lidí a kultur. Důležitý byl i závazek Evropské unie k informování japonského ministra zahraničí o vývoji a změnách v Společné zahraniční a bezpečnostní politice. Tím, kdo měl sloužit jako zprostředkovatel, byl ustanoven Vysoký zmocněnec pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (European Union–Japan Summit 2001: 1–3).

Celý vývoj vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií v druhé polovině 20. století se zabýval hlavně otázkou ekonomické spolupráce. Velkým problémem byly praktiky japonské vlády k ochraně vlastního trhu, které se postupně snažili zástupci EU skrze jednání odstranit. I když se jednalo o problémy v kooperaci, tato častá setkání vedla v konečném důsledku k prohloubení spolupráce a vytvoření několika dokumentů, které obě strany zavazovaly k její další podpoře. Tabulka 4 pak ukazuje kvantitativní vývoj ekonomických vztahů od 60. let do roku 2000 v oblasti obchodu.

---

<sup>5</sup> S podpisem smlouvy jsou spojené mnohé změny v rámci EU. Došlo k vytvoření třech hlavních pilířů evropské politiky a unijní instituce měly v každém z nich rozdílnou míru pravomocí. Z unijního hlediska byl nejdůležitější první pilíř, kde měla EU největší volnost v rozhodování. Do této oblasti patřily například otázky Jednotného evropského trhu. Co se však externích vztahů týče, tak nejdůležitějším byl druhý pilíř, zaměřen na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.



Rok	1960	1970	1980	1990	1995	1998	1999	2000
<b>Export</b>								
<b>Hodnota v mld. eur</b>	0,2	1,0	4,6	22,7	32,6	35,9	36,4	44,9
<b>Podíl %</b>	1,1	2,2	2,1	6,4	5,7	4,2	4,7	4,8
<b>Tempo růstu %</b>	-7,2	11,1	17,9	13,1	7,3	14,4	27,0	-0,0
<b>Import</b>								
<b>Hodnota v mld. eur</b>	0,2	1,2	12,3	46,1	54,3	65,7	70,5	87,1
<b>Podíl %</b>	0,8	2,7	4,6	11,4	10,0	9,2	9,1	8,4
<b>Tempo růstu %</b>	-1,1	-7,3	3,0	1,0	-3,6	7,4	21,2	-12,4
<b>Obchodní bilance</b>								
<b>Mld. eur</b>	0,0	-0,2	-7,7	-23,4	-21,7	-34,8	-35,1	-42,2

**Tabulka 4** Obchod mezi Evropskou unií a Japonskem 1960–2000

(Zdroj: Cihelková, Eva. 2003. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, str. 239)

Rok	1996	1997	1998	1999	2000
<b>Vývoz</b>					
<b>Mil. eur</b>	2 474	1 123	719	8 522	7 887
<b>%</b>	3,6	1,0	0,3	2,7	2,2
<b>Kumulovaná hodnota</b>	12 062	12 005	13 205	23 774	31 661
<b>%</b>	.	.	1,6	2,0	2,0
<b>Dovoz</b>					
<b>Mil. eur</b>	314	2 321	1 124	-3 214	1 386
<b>%</b>	0,9	5,4	1,1	-2,9	0,8
<b>Kumulovaná hodnota</b>	31 915	35 334	35 652	34 009	35 395
<b>%</b>	.	.	5,8	4,7	3,9

**Tabulka 5** Tok přímých zahraničních investic mezi EU a Japonskem 1996–2000

(Zdroj: Cihelková, Eva. 2003. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, str. 243)

Důležitým faktorem v ekonomických vztazích je také tok investic mezi partnery. Ten po dlouhou dobu, stejně jako u obchodní výměny, byl pro EU v záporných číslech. Na konci minulého století však došlo k obratu. V roce 2000 Unie v Japonsku

investovala o 6 miliard eur víc, než tomu bylo naopak. Přímé zahraniční investice z Japonska klesali po celou dobu 90. let. Důvodem byla recese vyspělých zemí. Co se celkové kumulované hodnoty investic týče, zde Japonsko investovalo do EU o 4 miliardy eur více, ale i tak se rozdíl oproti předešlým letem značně zredukoval. V Tabulce 5 umístěné výše je poté ilustrován vývoj investičního toku v posledních letech minulého století. Ukázána je velikost investic v milionech eur, jejich procentuální podíl na celkových investicích a dále také celková kumulovaná hodnota investic (Cihelková 2003: 243–243).

Realita vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií se v průběhu 20. století měnila jen velmi pomalu. I když došlo k podepsání několika dokumentů zavazujících k bližší spolupráci, v praxi se osvědčili vždy jen částečně. Největším problémem byla stále přetrvávající ochrana domácího trhu ze strany japonské vlády. To vedlo k mnohým sporům, jejichž důsledkem byla značně nevyrovnaná obchodní a po dlouhou dobu také investiční bilance.

## **2.5. Cesta k zóně volného obchodu v 21. století**

Jak již bylo zmíněno, začátek evropsko–japonské spolupráce v 21. století se nesl v rámci *Dekády japonsko–evropské spolupráce na počátku 21. století*, v jejímž rámci došlo ke vzniku společného plánu. Po roce 2001 tak následovalo období, kdy se obě strany snažily o naplňování cílů, které v tomto dokumentu byly stanoveny. V ekonomické dimenzi se jednalo o „...rozvoj a posílení celkových obchodních a investičních vztahů, spolupráce v informačních a komunikačních technologiích, spolupráce při mnohostranných jednání o liberalizaci obchodu, spolupráce v měnových a finančních otázkách, společného boje proti chudobě a podpory rozvoje světa.“ (Hnát, Stuchlíková 2013: 84). Každoročně docházelo k setkání mezi zástupci obou stran a hlavním vyjednávacím orgánem byla Evropská komise, která se dostala v rámci evropské integrace do čela těchto iniciativ.

Jedna z důležitých smluv mezi Japonskem a EU, která vešla v platnost po roce 2000 byla *Dohoda o vzájemném uznávání*. Ta byla vyústěním jednání započatých již v polovině 90. let a v praxi byla uvedena na začátku roku 2002. Na jejím základě došlo k zjednodušení technických parametrů u výrobků spadajících do farmaceutického, chemického, telekomunikačního a elektronického sektoru. Její schválení bylo odsouhlaseno Radou ministru. Složitost vyjednávání této smlouvy dokazuje také fakt,

že podobné smlouvy s USA, Kanadou či Austrálií byly dojednány během jednoho až dvou let. V rámci Dekády spolupráce došlo také k přijetí *Dohody o spolupráci v oblasti hospodářské spolupráce*. I když v prvním desetiletí 21. století byly zintenzivněna vzájemná setkávání a podepsány důležité smlouvy pro evropsko–japonské ekonomické vztahy, k velkým změnám v tomto období nedošlo. Roli v tom sehrála také nastupující krize v druhé polovině dekády. Axel Berkovsky proto mluví spíše o „ceremoniálech“ než o skutečném posunu (Rothacher 2013: 170–171). Docházelo k spoustě summitů a prohlášení, které měly vést k bližší kooperaci, v praxi však k žádnému průlomů nedošlo. To pramenilo převážně z příliš ambiciózních cílů stanovených v *Akčním plánu pro spolupráci EU a Japonska*. Ten se zaměřoval na velmi širokou škálu témat a důsledkem byl jen omezený pokrok.

<b>Obchod zbožím v miliardách eur</b>			
<b>Rok</b>	<b>EU import</b>	<b>EU export</b>	<b>Bilance</b>
2012	65,0	55,7	-9,3
2013	56,6	54,0	-2,6
2014	55,2	55,3	-1,9
<b>Obchod službami v miliardách eur</b>			
<b>Rok</b>	<b>EU import</b>	<b>EU export</b>	<b>Bilance</b>
2012	15,7	24,0	8,3
2013	14,6	24,7	10,1
2014	15,3	25,6	10,3
<b>Přímé zahraniční investice v miliardách eur</b>			
<b>Rok</b>	<b>EU import</b>	<b>EU export</b>	<b>Bilance</b>
2013	160,5	78,9	-81,6

**Tabulka 6** Ekonomická výměna mezi Japonskem a EU 2012–2014

(Zdroj dat: <<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan/>>)

I přes tento nedostatečný úspěch v prosazování dohodnutých cílů, častá setkání a vývoj na mezinárodní scéně vedly k posunu v ekonomických vztazích, který přišel na začátku druhého desetiletí 21. století. Na summitu zástupců Evropské unie a Japonska v květnu 2011 byl odsouhlasen začátek vyjednávání *Dohody o volném obchodu* a *Dohody o strategickém partnerství* (*Strategic Partnership Agreement*), k tomu došlo v březnu 2013. Vzhledem k náročnosti se však nedá očekávat brzké podepsání

dokumentu, zatím poslední kolo jednání (již patnácté) proběhlo v březnu 2016. Pro názornou ukázkou současného stavu ekonomických vazeb mezi Japonskem a Evropskou unií ukazuje Tabulka 6 umístěna výše nejaktuálnější data.

Od konce 70. a v průběhu 80. let docházelo k zintenzivnění setkání reprezentantů obou stran. To vedlo k postupné institucionalizaci těchto vzájemných kontaktů. Na úrovni ministerské, ale také zástupců Evropské komise a členů japonské vlády. Právě spolupráce s unijními institucemi se ukázala jako velmi efektivní, protože nadnárodní orgány dokázaly lépe koordinovat snahy všech členských zemí a prezentovat je svému partnerovi. Text této kapitoly ukazuje právě tento směr ve vývoji vztahů mezi Japonskem a EU v období celé druhé poloviny 20. století.

Z důvodu neúspěšných jednání ze strany jednotlivých evropských zemí, se její političtí lídři rozhodli tuto problematiku delegovat na unijní instituce a přenechat jim tak hlavní vyjednávací roli. Hlavní cíle a pole působnosti byly stále rozhodovány na úrovni mezistátní, ale vliv institucí nadále narůstal. V 21. století došlo k uzavření dílčích dohod, ale stále chyběla rámcová smlouva, která by upravovala celkové ekonomické vztahy mezi Japonskem a Evropskou unií. O té se začalo jednat až začátkem druhé dekády nového tisíciletí a tento proces nadále pokračuje. Podrobnější analýza vývoje vzájemné spolupráce v posledních letech je představena v následující části práce.

### **3. Aplikace teoretického konceptu na vztahy mezi Japonskem a EU v 21. století**

Předešlá kapitola se věnovala vývoji ekonomických vztahů od jejich počátku až po současnost. Následující část práce se již detailněji zabývá nejbližším obdobím v evropsko–japonské spolupráci. Pomocí důležitých bodů, v kterých unijní instituce ovlivňují podobu jednotlivých politik EU, tak jak byly představeny v teoretické části práce, text analyzuje roli institucí ve formování ekonomických vztahů mezi Japonskem a evropskou osmadvacátkou. Tato role bude zkoumána ve spojitosti s jednáními, která probíhala mezi lety 2000 až 2014. Je zde však určitý časový přesah před toto období, ale také po něj. Pro historický institucionalismus je dějinný vývoj velmi důležitý a nelze tedy přímo vytyčit určitý, pevně ohraničený časový úsek bez toho, abychom brali v potaz jaké události k němu směřovaly a také ty, na které má vliv do budoucna.

Evropská unie prošla ve svém vývoji mnohými změnami, které se často dotýkali přesunu pravomocí z národní úrovně na supranacionální. Poslední nejdůležitější změnou v tomto směru byla *Lisabonská smlouva* (LS), která vešla v platnost v roce 2009. Díky její komplexnosti lze vliv tohoto dokumentu vidět téměř ve všech sférách vládnutí Unie. Značný dopad také měla na ekonomické vztahy s nečlenskými zeměmi, jelikož došlo k přesunu jak některých pravomocí, tak ke změně jejich celkové role v kooperaci se státy mimo Evropskou unii. Z toho důvodu je nutné při analýze ekonomických vztahů mezi Japonskem a EU v 21. století reflektovat také tento faktor.

#### **3.1. Evropská komise**

Jak ukázala předcházející část práce, role EK ve spolupráci EU a Japonska se postupem času vyvíjela. Od 70. let se dostávala čím dál více do popředí, jelikož si jednotlivé členské státy uvědomovaly výhody jednání v rámci celku. Nejenže jednotná Unie měla při negociacích větší sílu, ale bylo daleko jednodušší prosazovat své zájmy skrze jednoho zástupce. Také japonská strana si uvědomovala výhody s tím spojené, a proto se postupně snažila s evropskými státy spolupracovat právě skrze EK.

### 3.1.1. Vliv na schvalování hlavních bodů ekonomické spolupráce

V oblasti rozhodování o podobě politiky Komise nemá přímé pravomoci, ale má možnost ovlivňovat tento proces skrze nastolování témat, o kterých se má rozhodovat. To se promítá například v tvorbě dlouhodobějších strategií, podle kterých se následně vyjednávání řídí. V tomto ohledu byla důležitá strategie odsouhlasená v roce 2001 *Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnership*, která se zabývala přístupem EU k celému asijskému regionu a ukazovala také směr budoucí spolupráce s Japonskem. Komise v tomto dokumentu označuje partnerství s Japonskem za expandující a přesahující rámec pouze ekonomických vztahů.

V tomto ohledu zmiňuje EK *Akční plán pro spolupráci EU a Japonska*, který na následujících deset let (2001 až 2011) stanovuje hlavní cíle ve vzájemné spolupráci. Zdůrazněna je nevyrovnaná bilance v obchodní výměně, která z velké části pramení z komplikované vstupu zahraničních aktérů na japonský trh. Jako řešení je navrženo prohloubení probíhajícího dialogu v otázkách netarifních bariér. Důraz je také kladen na stimulaci toku investic ze strany EU, jelikož Japonsko jako takové představuje v tomto ohledu velmi potenciální oblast. Nutná je pak dle Komise také koordinace kroků obou aktérů na poli mezinárodních institucí, ve vztahu s ekonomickým vývojem pak hlavně v rámci Světové obchodní banky (Evropská komise 2001: 13–24). V závěrech této dlouhodobé strategie je jako jeden z hlavních cílů EU stanoveno: „*vybudování posíleného globálního a regionálního partnerství s Japonskem v rámci politických, ekonomických a sociálních otázek...*“ (Tamtéž: 24). Ze strany Komise je tak poukázáno na nutnost posílení vzájemných vazeb mezi Japonskem a EU, nadále pokračovat ve snaze o odstranění bariér v ekonomických vztazích a spolupracovat také v jiných oblastech důležitých pro oba aktéry.

Z pohledu Komise jsou pro rozhodování důležitá také vyjádření k podpoře či zamítnutí jednotlivých dohod vydávána pro Radu a Parlament. Jako příklad lze uvést *Dohodu o spolupráci v oblasti hospodářské soutěže*, k jejímuž vzniku došlo v roce 2003, tedy již v rámci strategie odsouhlasené dva roky před tím. Zde Komise navrhovala podporu podobné spolupráce, jaká byla již dříve prosazena ve vztahu k zemím jako jsou Spojené státy a Kanada. Japonsko označuje za partnera, kterého je v ekonomických otázkách nutno brát v potaz. To pramení hlavně z velké aktivity

japonských firem na území EU.<sup>6</sup> Komise označuje bližší spolupráci v otázkách hospodářské soutěže za výhodnou pro obě strany a navrhuje kroky, které by v tomto směru měly být provedeny. Dále také zmiňuje nutnost konzultací a pravidelných setkávání, které mají sloužit jako podpora v kooperaci Unie s Japonskem (Evropská komise 2002: 3–7). Komise doporučila Radě ministrů schválit tento dokument a tím tak dále rozvíjet spolupráci se svým asijským partnerem v ekonomické oblasti. Důležitý faktem je to, že Komise zde neslouží čistě jen jako vyjednávací těleso členských států EU, ale skrze doporučení a prohlášení ovlivňuje také to, jakými otázkami se zástupci národních států v rámci Rady ministrů zabývají.

Dalším důležitým dokumentem, na kterém participovala Komise ve vztahu k ekonomickým vztahům s třetími zeměmi, byla strategie *EU 2020*. V prohlubování této dimenze vztahů EK poukazovala na důležitost investic neevropských zemí, kdy jen firmy většinou vlastněné japonskými a americkými podnikateli zaměstnávají v EU více jak 4,6 milionu lidí. V zprávě z roku 2010 ohledně role Společné obchodní politiky v nové unijní strategii zdůrazňuje nutnost bližší ekonomické integrace s Japonskem, která povede k snazšímu vstupu obou aktérů na trh partnera. Komise v textu dále poukazuje na projevenou ochotu japonské vlády blíže spolupracovat v ekonomických otázkách s Evropskou unií a také snahy o odbourání bariér v přístupu na trh této asijské země. Jako instrument v prohloubení vzájemného dialogu pak Komise zmiňuje summity představitelů obou stran, které již v minulosti vedli například k vytvoření *High Level Group*. Ta se snaží zmírnit rozdíly a nedostatky v evropsko–japonské ekonomické spolupráci (Evropská komise 2010: 2–10). Tento přístup je dalším důkazem, že Komise nenastoluje pouze témata k možným jednáním, ale také podporuje setkávání politických zástupců, která vedou k rozvíjení možné kooperace. EK zde působí jako propagátor intenzivnějšího kontaktu mezi Japonskem a Evropskou unií, čímž se snaží o získání větší pozornosti evropských politiků k této problematice.

Na základě jednání v rámci zmíněné *High Level Group* a summitu mezi představiteli EU a Japonska z roku 2011, požádala Komise v červenci 2012 o mandát k jednání o FTA. Ta je výsledkem celkového vývojem vztahů během posledních více než 10 let. Komise se v dokumentu směřovaném Radě EU snažila o co nejdřívější

---

<sup>6</sup> V tomto směru se dá mluvit o nové iniciativě Japonska změnit „*made in Japan*“ na „*made by japan*“. Tato strategie byla oficiálně zmíněna až ve vizi *Japonsko 2025* z roku 2010, ale vývoj tímto směrem lze pozorovat již mnohem dříve (Rothacher 2013: 171).

zahájení procesu jednání a tím tak přiblížit možné přijetí této smlouvy. Jako podklad připravila EK případné dopady podepsání takovéto dohody a nutná opatření, která jsou k jejímu vzniku nutná jak ze strany Japonska, tak i Unie. Komise upozornila na důležitost japonského trhu, který spolu s evropským představuje třetinu celosvětového hrubého domácího produktu. Také se jedná o druhého nejdůležitějšího asijského partnera pro EU hned za Čínskou lidovou republikou. Text vypracovaný EK dále uvádí hlavní oblasti, na které je nutno se zaměřit. Opět poukazuje na problematiku s uzavřeností japonského trhu ve spojitosti s netarifními bariérami a dalšími omezeními pro zahraniční firmy. Vyřešení tohoto dlouhodobého problému ve vzájemných vztazích považuje za jeden z nejdůležitějších možných přínosů při uzavření *Dohody o volném obchodu*. Díky ní by mohlo dojít k daleko větším pokrokům v japonsko–evropské spolupráci, než tomu bylo doposud.

Komise také celkově podporuje přijetí rámcové smlouvy, která by pokrývala veškeré oblasti ekonomických vztahů mezi Japonskem a EU. Jak již bylo zmíněno v textu předkládané diplomové práce, tak i EK považuje jednotlivé smlouvy uzavřené během posledních 20 let za nedostatečné (Evropská komise 2012: 5–53). Tato iniciativa, snažící se o získání mandátu pro jednání, je ze strany Komise dalším důkazem snah o prohloubení evropsko–japonského ekonomického partnerství. Nejedná se však pouze o samoúčelné kroky, EK se naopak snaží představitelům jednotlivých států Unie ukázat výhody a přínosy, které by podpis FTA přinesly.

### **3.1.2. Role norem, hodnot a idejí**

V rámci projednávané spolupráce lze také poukázat na to, jaké hodnoty a ideje se snaží EK do ekonomických vztahů EU a Japonska vnést. Zde můžeme za nejdůležitější považovat jednotu Unie, kterou se Komise snaží prosazovat ve všech svých prohlášení. V koordinovaném postupu vidí nejlepší možnou variantu prosazování zájmů jak celé osmadvacítky, tak i jednotlivých členských států. Dále je důležitá snaha Komise prosazovat principy svobodného trhu a volné soutěže. Důkazem je přístup k smlouvě *Dohoda o spolupráci v oblasti hospodářské soutěže* podepsané v roce 2003, jejímž hlavním cílem bylo právě prosazování soutěživosti trhu. Tyto ideje však lze vidět i v přístupu k FTA, kde je mezi prioritami jmenováno snížení překážek v přístupu na trh obou partnerů, docílení větší vyrovnanosti vzájemné obchodní bilance a také nárůstu toku investic.



Ukazuje se tedy, že Komise, i když nepatří mezi rozhodující orgány, má v tomto procesu stále velmi důležitou roli. Skrze poukazování na problémové oblasti a nastolování projednávané agendy, do značné míry ovlivňuje konečnou podobu jak dokumentů, o kterých je rozhodováno, tak i celkovou formu ekonomických vztahů Japonska a Evropské unie. Nelze opomenout také roli idejí této instituce. Ty jsou skrze jednání a doporučení začleňovány do řešení, která jsou představována veřejnosti i politickým představitelům.

### **3.2. Evropský parlament**

Evropský parlament zasahuje do ekonomických vztahů mezi Japonskem a EU několika způsoby. Tím nejdůležitějším je nutnost schválení smluv, což je pravomoc, kterou Parlament získal až s *Lisabonskou smlouvou*. Mimo to jsou také důležité setkávání představitelů EP se svými japonskými protějšky. Dále se parlament zapojuje do rozhodovacího procesu svými rezolucemi a prohlášeními. Tato instituce má tedy k dispozici hned několik možných iniciativ pro ovlivnění konečné podoby evropsko–japonské ekonomické spolupráce.

#### **3.2.1. Vliv na schvalování hlavních bodů ekonomické spolupráce**

Do přijetí *Lisabonské smlouvy* měl EP v rozhodování o konečné podobě ekonomických vztahů s Japonskem, ale také všemi nečlenskými zeměmi, jen malou roli. Po roce 2009 však došlo k značnému nárůstu jeho pravomocí. Nyní má rozhodující slovo v přijímání mezinárodních smluv v oblasti obchodu. Patří sem například otázky investiční politiky či ochrany intelektuálního vlastnictví. EP však není pouze schvalovacím tělesem pro smlouvy tohoto typu, ale vyžaduje také pravidelnou informovanost ohledně vyjednávaných dokumentů, což pomáhá k lepšímu pochopení dané problematiky a následně k snazšímu hlasování o návrhu, který vyjedná Komise dle mandátu jí svěřeném Radou ministrů (Jarzembowski 2013: 288–290).

I když přímý vliv na rozhodovací proces získal Parlament až po roce 2009, snažil se působit na konečná rozhodnutí vydáváním rezolucí, prohlášení nebo doporučení. Příkladem může být rezoluce směřovaná Komisi a japonské vládě z roku 1991. Ta se zabývala obchodem mezi Japonskem a EU. Vzhledem k pokroku ve společných vztazích, který v témž roce znamenalo přijetí Společné deklarace, se i Parlament snažil podpořit budoucnost tohoto partnerství.

Text rezoluce se vyjadřuje pozitivně k novým iniciativám ve vztazích EU a Japonska. V tomto směru zmiňuje obrat předsedy EK Jacqua Delorse, který se na své návštěvě Japonska vyslovil k podpoře posilování společných vazeb. V textu je zdůrazněna nutnost vystupování Unie jako celku a EP se v něm vyslovuje proti samostatným krokům jednotlivých členských států, které dle něj vedou pouze k narušení vyjednávání, v jejichž čele stojí Komise. Parlament dále podporuje jak ekonomickou spolupráci, tak kooperaci v jiných otázkách. Mezi ně patří ochrana životního prostředí, prosazování lidských práv a celková podpora nového světového řádu.<sup>7</sup> Je tedy nutné udržovat ekonomický dialog, ale také ten politický.

Na druhou stranu však Parlament kritizuje neschopnost Komise vyřešit problematiku překážek vstupu na japonský trh, které byly předmětem vzájemných jednání již delší dobu. V tomto ohledu se zaměřuje hlavně na nepříznivé podmínky pro vstup zahraničních firem do Japonského hospodářství. Evropští podnikatelé nemají kvůli neochotě japonských představitelů zvýšit soutěživost domácího prostředí takové podmínky, na jaké jsou zvyklé ve vztahu k jiným nečlenským státům. Z toho důvodu Parlament označuje tuto oblast spolupráce za nejdůležitější v následujících jednáních mezi EK a japonskými představiteli.

Dále EP navrhuje jako jeden ze způsobů posílení evropsko-japonského partnerství zvýšení povědomí o japonské společnosti, kultuře a ekonomických strukturách v Evropské unii. I když je tedy hlavním cílem zlepšení ekonomických vazeb, Parlament poukazuje na nutnost posílení všech dimenzí partnerství, jelikož hlubší pochopení svého partnera ve výsledku vede k lepší spolupráci ve mnoha ohledech (Evropský parlament 1991: 322–323). Problémové oblasti zmíněné EP se i nadále projednávaly a byly řešeny na různých úrovních kooperace. Některá témata se do určité míry podařila vyřešit, ale mnohá z nich stále přetrvávala i po roce 2000. Hlavně pak problematika vstupu na japonský trh je nadále řešena také ve spojitosti s *Dohodou o volném obchodu*.

Jak už bylo v tomto textu zmíněno, s *Lisabonskou smlouvou* došlo k nárůstu pravomocí EP. Z toho důvodu se začal více zapojovat do celkového procesu vyjednávání o podobě ekonomických vztahů mezi Japonskem a EU. To se promítá

---

<sup>7</sup> Evropský parlament se v dokumentu zmiňuje také o konci studené války a rozpadu východního bloku. Je podle něj nutné v této nové éře úzce spolupracovat a podporovat jednotně mír po celém světě (Evropský parlament 1991: 322–323).

hlavně v jednáních o FTA, jelikož její konečná podoba bude muset být schválena právě touto institucí. Parlament se k tomuto tématu vyjádřil ve své rezoluci již v roce 2011. I když je pro vznik takovéto dohody mezi oběma aktéry, poukazuje na stále přetrvávající problémy ve vzájemných ekonomických vztazích. Důraz klade hlavně na nutnost liberalizace obchodních a investičních styků. Dále žádá Komisi, aby ve svých cílech brala v potaz také ostatní dimenze spolupráce. Podle EP není žádoucí prosazovat ekonomické partnerství na úkor kooperace v jiných oblastech, jako příklad jmenuje závazky vůči životnímu prostředí.

Evropský parlament ve spojitosti s problematikou ekonomické spolupráce prosazuje, aby jak Komise, tak i členské státy nezapomínaly na otázku lidských práv a společenských environmentálních standardů. Důraz je tedy kladen na vytvoření celkového rámce evropsko-japonské spolupráce, který však nesmí mít negativní důsledek na již dosažené dohody. Naopak musí stát na jejich základě, rozvíjet je a prohlubovat. Parlament ve své rezoluci tedy podporuje začátek jednání o FTA a označuje ji za možnou cestu k nalezení řešení dlouho trvajících problémů v ekonomických vztazích (Evropský parlament 2011: 1–3).

Velmi odlišným případem zapojení Evropského parlamentu do rozhodování o hlavních bodech v ekonomické spolupráci mezi Japonskem a EU je rezoluce odsouhlasená v červnu 2012. Ta následuje již po závazku politických lídrů obou aktérů k zahájení jednání o rámcové dohodě a FTA. Parlament zde doporučuje Radě dále nepokračovat v procesu sbližování s Japonskem, dokud nebude dostatečně prověřeno, v jakém rozsahu a jakým způsobem se tento partner rozhodne postupovat v odbourávání překážek v oblasti ekonomických vztahů. Dle EP je nutné nejdříve podrobně rozpracovat možnosti Japonska i Evropské unie a následně připravit plán pro společná jednání, který povede k podpisu FTA (případně i celkové rámcové dohody o partnerství) v podobě vyhovující oběma zúčastněným stranám (Evropský parlament 2012a: 44–45). Parlament se zde ukazuje nejen jako orgán pouze schvalující jemu předkládané návrhy, ale také jako instituce, která se aktivně podílí na celkovém procesu vyjednávání. Vzhledem k nutnosti jeho souhlasu s konečnou podobou smlouvy, je názor této instituce důležitý pro všechny ostatní aktéry. Tedy jak pro unijní instituce, tak i pro zástupce členských států.

K projednávání FTA se následně Evropský parlament vyjádřil v další rezoluci z října 2012. Zde již bere v úvahu Komisi vypracovanou zprávu o možných dopadech takového typu smlouvy mezi Japonskem a EU. V rezoluci je Parlament více specifický

ohledně jednotlivých otázek vzájemné spolupráce a také k nim dává svůj názor. Vyjadřuje se jak k problémovým oblastem, které je nutno před případným podpisem smlouvy odstranit, tak k podobě mandátu, jenž by měla Evropská komise získat od Rady. EP žádá představitele členských států, aby došlo k vytvoření pevně stanoveného harmonogramu jednání, v němž bude přesně určeno, jakých pokroků v daném období má být dosaženo. To povede k urychlení celkového procesu a možnosti alespoň do určité míry předvídat další kroky svého partnera a připravit se na ně.

Také v tomto dokumentu, tak jako v předešlém, se Parlament snaží o rozšíření projednávaných otázek i za hranice pouze ekonomické problematiky. Jsou zde již přímo zmiňovány specifická témata ve vztahu k Japonsku. Jmenovitě se jedná například o sporný lov velryb, který je pro tuto asijskou zemi tradiční. Naopak pro evropské státy je to otázka problematická. Mimo jiné také z toho důvodu, že je jí v médiích věnována značná pozornost. EP tedy v tomto dokumentu podporuje začátek jednání o FTA a udělení nutného mandátu pro Komisi. Je ale proti prosazování kooperace za každou cenu. Podle Parlamentu je nutné brát v potaz ostatní okolnosti a v rámci rozvíjení spolupráce v jedné oblasti, řešit problémy i v jiných sférách (Evropský parlament 2012b: 16–20). Opět se tak ukazuje, jak se Evropský parlament snaží podporovat širokou spolupráci a nebrání se do vyjednávacího procesu vnést otázky, které s ekonomickými záležitostmi nemají nic společného, jako je tomu právě u lovu velryb. To dokazuje snahu EP přenést své hodnoty také do vyjednávaných smluv a skrze ně do konečné podoby vztahů s Japonskem.

Po zahájení vyjednávání mezi zástupci Komise a japonské vlády se Evropský parlament i nadále zajímá o tento proces, a proto se k němu pravidelně vyjadřuje. Jedním z nejaktuálnějších výstupů vůči této otázce je rezoluce z dubna 2014. V ní se Parlament zabývá jak obchodními vztahy, tak i vytvořením rámcové dohody o spolupráci známou jako *Dohoda o strategickém partnerství*, která je vyjednávána paralelně s FTA. Radě i Komisi v textu doporučuje pokračovat v jednáních a nadále tak rozvíjet vztahy s Japonskem. Ve spojitosti s ekonomickým partnerstvím ukazuje nutnost posílení bilaterální obchodní výměny, ale pouze v tom případě, pokud bude brán ohled na využití zdrojů bezpečné a obnovitelné energie. K tomu má pomáhat také bližší kooperace na poli vědy a výzkumu, kterou má Komise prosazovat. Parlament také opět prosazuje stanovení pevného data uzavření evropsko–japonské smlouvy a pravidelné informování prostřednictvím zpráv (Evropský parlament 2014: 2–5).

### 3.2.2. Role norem, hodnot a idejí

O přístupu EP můžeme říci, že podporuje kooperaci s třetími zeměmi, ale snaží se také co nejvíce prosazovat hodnoty, které jeho členové považují za důležité. Jedná se hlavně o lidská práva, právo na život, ochrana životního prostředí, demokratické principy a udržování míru ve světě. Parlament se zaměřuje na daleko větší množství otázek, než tomu je například u Komise. I ta se snaží prosazovat jiné oblasti než čistě ekonomické, nedává jim však ve vztahu k Japonsku až takový prostor, jako je tomu právě u EP.

Ve spojitosti s prosazováním hodnot a principů je pro Parlament velmi důležitá meziparlamentní spolupráce skrze Delegaci pro vztahy s Japonskem.<sup>8</sup> Ta patří mezi jedny z nejstarších vůbec. První setkání mezi zástupci EP a jejich japonskými protějšky proběhla již v roce 1979, tedy po tom, kdy byly poprvé členové této evropské instituce zvoleni přímo občany EU.<sup>9</sup> Meziparlamentní delegace mají několik funkcí, ale „*Nejdůležitější funkcí parlamentních výměn je získání lepšího pochopení jejich členů pro jinou zemi.*“ (Jarzembowski 2013: 283). Jejich přínos se však značně zvýšil po posílení pravomocí EP v LS. Kvůli nutnosti souhlasu u podpisů obchodních smluv s nečlenskými státy, jsou delegace možností, jak získat více informací o právě probíhajících jednáních. Z tohoto důvodu se zástupci Parlamentu setkávají i s členy japonské vlády a diskutují s nimi o právě projednávané problematice. To je v současné době velmi přínosné hlavně ve spojitosti s FTA (Tamtéž: 288–290).

Dále můžeme promítnutí hodnot EP vidět v již zmiňované rezoluci z dubna 2015. V ní je značný prostor věnován prosazování lidských práv a ochraně životního prostředí. Parlament se zde jmenovitě vyjadřuje k otázce poprav v Japonsku.<sup>10</sup> Toto je již dlouhou dobu jedno z velmi důležitých témat pro EP, ke kterému se často vyjadřuje a snaží se ho prosazovat i při jednáních o jiných (například ekonomických) tématech.

---

<sup>8</sup> Tato delegace je ustavena na pět let a skládá se z 25 stálých členů. Jejím nynějším předsedou je Čech Petr Ježek (Jarzembowski 2013: 282).

<sup>9</sup> Do roku 1979 byly členové Evropského parlamentu delegováni z parlamentů členských států.

<sup>10</sup> Japonsko, a například také Spojené státy americké, patří mezi několik posledních demokratických zemí, které stále využívají trest smrti. Jeho použití však není příliš časté, což dokazuje i fakt, že v roce 2015 došlo pouze k třem popravám. To v Japonsku znamenalo jednu popravu na 42 milionů obyvatel (Cornell Law School 2016).

Dále je v textu zmíněna také nutnost podpory nešíření jaderných zbraní a celkově udržovat mír nejen v asijském regionu, ale i na celém světě.

### **3.3. Evropská rada a Rada Evropské unie**

Evropská rada i Rada EU zastupují v unijních politikách přímo vlády jednotlivých členských států. ER se zabývá obecným směřováním Unie a jejími prioritami. Jde tedy o orgán, který primárně stanovuje politickou agendu. Věnuje se převážně dlouhodobým strategiím a výhledům (europa.cz 2015a). Více podrobně se jednotlivými otázkami zabývá Rada EU. Ta se skládá také ze zástupců vlád členských zemí, ale na nižší, ministerské úrovni. Do procesu vytváření vztahů s třetími zeměmi je zapojena daleko více. Mimo jiné také v oblasti přijímání rozhodujících dohod a smluv. Schvaluje znění těchto dokumentů, ale i mandát udělený Komisi, jenž slouží k jejich vyjednání (europa.cz 2015b). Z těchto důvodů je přímo do procesu vyjednávání a následně schvalování hlavních bodů ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií zapojena více druhá z jmenovaných institucí. Proto je jí také v této části práce věnována větší pozornost.

#### **3.3.1. Vliv na schvalování hlavních bodů ekonomické spolupráce**

Důležitou úlohu v projednávaných otázkách a jejich následném schválení ve vztazích mezi Japonskem a EU hrají summity nejvyšších politických zástupců obou stran. Ty mají již dlouhou tradici a snaží se vždy podpořit společnou kooperaci. Na těchto setkáních mělo dlouhodobě významnou pozici rotující předsednictví Rady Evropské unie, které zde zastupovalo hlas národních států. V rámci *Akčního plánu pro spolupráci EU a Japonska* dohodnutého oběma aktéry na období 2001 až 2011 se summity snažily podporovat cíle stanovené v tomto dokumentu a přispět tím k jejich dosažení. Na třináctém setkání v roce 2004 se ve spojitosti s ekonomickými otázkami politická reprezentace zabývala také dopadem evropsko–japonského partnerství na celý svět. V prohlášení ze summitu poukazují na jeho přínos pro celou globální ekonomiku, který je vzhledem k velikosti obou trhů značný.

Důležitou oblastí na tomto setkání bylo projednávání možnosti vstupu jednotlivých členských států Unie na japonský trh. Zástupci EU prosazovali hlavně usnadnění vstupu evropských zaměstnanců do Japonska. V tomto ohledu byla připomenuta nutnost japonské vlády zavést stejné (nebo alespoň podobné) požadavky

pro zahraniční pracovníky v jejich zemi, jako tomu je v jiných státech. Dále byla zdůrazněna potřeba užší spolupráce v oblasti vědy a techniky. Značný prostor byl věnován také problematice ochrany soukromých dat jednotlivců. Ta, jakožto jedna z priorit Evropské unie ve vztazích s třetími zeměmi, musí být podporována na všech úrovních. V závěru summitu je připomenuta nutnost prohloubení již existujících ekonomických vazeb do budoucna (Ministry of Foreign Affairs Japan 2004: 3–5).

Po změnách souvisejících s přijetím *Lisabonské smlouvy*, se evropsko–japonských summitů místo předsedy Rady EU účastní stálý předseda Evropské rady. Za jedno z nejdůležitějších (nejen po této změně, ale ve vztazích mezi EU a Japonskem jako takových) se může považovat setkání konané v květnu 2011. Zde byla ER zastupována Hermanem Van Rompuyem (tehdejší předsedou Evropské rady) a došlo k zatím největšímu průlomů ve vzájemné spolupráci. Byla deklarována nová etapa kooperace v rámci paralelního jednání o *Dohodě o strategickém partnerství a Dohodě o volném obchodu*. Za hlavní oblasti budoucí spolupráce byly označeny vzájemné investice, obchod službami, volná soutěž. Dále také výzkum a inovace, jakožto základy pro udržitelný růst ekonomiky. Ze strany Evropské unie byly opět připomenuty stále přetrvávající překážky komplikující evropským firmám a podnikatelům prosazení v rámci japonského hospodářství (Ministry of Foreign Affairs Japan 2011).

Ze strany Rady EU ve spojitosti s tímto summitem následovalo rozhodnutí o udělení mandátu pro Evropskou komisi k jednání o FTA s Japonskem z listopadu 2012. Rada v tomto rozhodnutí schválila Komisi navržené oblasti jednání a zároveň podpořila souběžné projednávání rámcové dohody, která se bude zabývat všemi oblastmi evropsko–japonské spolupráce. Rada jako celek, ale i jednotlivé členské státy, tak autorizovala začátek jednacího procesu a také direktiva pro Komisi, kterými se v něm má řídit. Ministři zemí osmadvacítky se shodli na nutnosti podpory hlavně vzájemného obchodu. Ten označují za značně nevyrovnaný, jelikož EU je v oblasti obchodu třetím nejdůležitějším partnerem Japonska, ale naopak Japonsko je až sedmým partnerem v této oblasti pro Unii. Rada ministrů proto požaduje po Komisi vyjednání takové *Dohody o volném obchodu*, která přinese „...*progresivní a reciproční liberalizaci obchodu zbožím, službami a investicemi, a také pravidel v rámci obchodních otázek a eliminaci netarifních bariér.*“ (Rada Evropské unie 2012).

Dále se Rada EU vyjádřila k FTA na jednání ve formátu ministrů zahraničních věcí<sup>11</sup> v květnu 2014. Opět byla připomenuta nutnost liberalizace ekonomických vazeb ze strany Japonska a Komise byla požádána o pravidelné informování Rady v oblasti této problematiky. Pokud však ukáže přístup ze strany Japonska k dané otázce za nedostatečný, RM je připravena se vyslovit k okamžitému přerušeni jednacího procesu, jelikož se pro ni jedná o jedno z nejdůležitějších témat celé evropsko–japonské kooperace, které nelze v budoucí smlouvě opomenout. I když je hlavní důraz kladen na ekonomickou problematiku, Rada připomíná také nutnost pokračování negociací o rámcové dohodě (Rada Evropské unie 2014: 8). Tento přístup ukazuje neochotu členských států ustoupit ze svých požadavků, ale také určitou frustraci z neúspěšných jednání ohledně odbourání netarifních bariér japonského trhu. Oficiální jednání začala až v roce 2013, ale proces postupného uvolnění těchto překážek, jak bylo ukázáno v druhé kapitole práce, je dlouhodobý a trvá již několik desítek let. Lze pozorovat určité pokroky, ale z pohledu evropských států se jeví jako nedostatečné.

Důležitým ukazatelem pro možný budoucí vývoj v jednáních o ekonomických vztazích mezi Japonskem a Evropskou unií je závěr jednání Rady EU z listopadu 2015. Zde ministři členských zemí mluví o probíhajících jednání s japonskou vládou, ale ve spojitosti s asijským regionem zmiňují také spolupráci se zeměmi patřící do Sdružení národů jihovýchodní Asie (Association of South East Asian Nations, ASEAN). V tomto ohledu se přímo nabízí porovnání jednotlivých jednání. Zatímco s Japonskem se stále nepodařilo udělat větší pokrok, kooperace se státy organizace ASEAN postupuje kupředu daleko rychleji. Rada považuje prohlubování partnerství se státy Sdružení „v střednědobém horizontu za strategický cíl“ (Rada Evropské unie 2015: 11). Členské země i nadále podporují co nejrychlejší uzavření ekonomické dohody s Japonskem, ale poukazují také na nutnost rozvíjení spolupráce s jinými partnery v regionu. Rada prosazuje ukončení jednání a vytvoření uceleného textu *Dohody o volném obchodu* do konce roku 2016 (Tamtéž). Poslední kolo jednání z března 2016 však nepřišlo s žádným větším průlomem, který by naznačoval, že by se tento termín podařilo splnit. A to i přesto, že se jednalo již o 15. takovéto setkání.

---

<sup>11</sup> Toto složení Rady Evropské unie je nazýváno Rada pro zahraniční záležitosti (Foreign Affairs Council).



### **3.3.2. Role norem, hodnot a idejí**

Pokud se podíváme na hodnoty a ideje, které se snaží zástupci vlád členských států do evropsko–japonských ekonomických vztahů vnést, lze vidět určité rozdíly oproti již jmenovaným nadnárodním unijním institucím. Jednota EU jako celku je důležitá i pro tento orgán, ale pokud se podíváme na vyjádření z jednání Rady, je v nich věnováno daleko více prostoru potřebám národních států, než tomu bylo právě u Komise či Parlamentu. Podobnost s ostatními institucemi pak můžeme najít v prosazování volného obchodu a celkové liberalizace japonského trhu. Je zde však o něco větší prostor věnován potřebám jednotlivcům. Supranacionální orgány se naopak snaží řešit jednotlivé problémy ve větších souvislostech.

V porovnání s Evropským parlamentem je u Rady poskytnuto daleko více místa čistě ekonomickým otázkám, které jsou pro zástupce vlád určující. Vidět lze i omezený přesah do jiných oblastí, jako je například bezpečnost. Ne však v takové míře jako právě u EP. Rada se také ukazuje jako mnohem více odhodlanější, co se prosazování svých požadavků týče. Jako příklad zmiňme poukázání na možnost ukončení jednacího procesu nebo jeho přeorientování se na jiné aktéry v regionu, pokud nedojde k splnění hlavních požadavků Rady. Celkově se ministři členských zemí problematice projednávání ekonomické dohody s Japonskem věnují daleko méně, než je tomu u Komise a EP. Důkazem je také mnohem častější setkávání členů těchto dvou institucí se svými japonskými protějšky. I přesto je však v procesu vyjednávání Rada klíčová, a proto jsou její výstupy (i když ne tak časté) velmi důležité.

### **3.4. Evropský soudní dvůr — vliv soudních rozhodnutí a měnící se evropské legislativy**

Evropský soudní dvůr má v ekonomických vztazích se třetími zeměmi v porovnání s již zmiňovanými unijními institucemi velmi odlišnou pozici. Jeho úkolem je hlídat správné dodržování evropské legislativy a to nejen ze strany nečlenských států, ale také ostatních aktérů v rámci Unie. Z toho důvodu se i ESD podílí na formování ekonomických vztahů s Japonskem a všemi ostatními partnery, byť jiným způsobem. Evropský soud přispěl již v roce 1978 k rozšíření působnosti Společné obchodní politiky. Kdy byl proti zaměření spolupráce v této oblasti pouze na tradiční sféry obchodu, jako je například obchod zboží. Naopak se vyslovil pro její rozšíření na

rozvinutější mechanismy této dimenze, jak bylo dohodnuto ve smlouvách vztahujících se k evropské integraci.

Po dlouhou dobu evropská legislativa neřešila otázku toku investic, která je důležitou součástí ekonomických vztahů a byla ponechána čistě v kompetencích národních států. I když se tento stav snažily představitelé nadnárodních institucí změnit, úspěch přišel až s *Lisabonskou smlouvou*. Dle jejího textu má být Společná obchodní politika „...založena na jednotných principech, především ve vztahu k změnám souvisejících nejen s celi, ale také obchodními smlouvami zaměřujícími se na obchod službami, na ochranu intelektuálního vlastnictví, na přímé zahraniční investice a jiné.“ (Nakanichi 2016: 22). Tím tedy došlo k důležitému přesunu pravomocí v legislativě EU, kdy se do oblasti unijních záležitosti dostala především dlouho projednávaná problematika investic.

Oblast investic je pro dnešní ekonomické vztahy klíčovou a mnohdy důležitější než samotná obchodní výměna. To platí také pro partnerství mezi Japonskem a Evropskou unií. Investiční tok v něm představuje jeden z hlavních důvodů pro snahy o další prohloubení spolupráce v rámci jak *Dohody o volném obchodu*, tak i celkové rámcové dohody. Kvůli důležitosti investic vydala Komise v roce 2010 dokument, který se zabývá právě otázkou jednotné evropské investiční politiky. Díky ní se již nadále investoři z nečlenských zemí nemusí spoléhat na bilatelárně uzavřené smlouvy s každou z osmadvaceti zemí EU, ale mohou jednat s Unií jako celkem. O to více je důležitá role ESD ve vztahu k investicím. Pokud mají být dodržovány závazky v této oblasti a vláda práva jako taková, je řešení sporů mezi investory a Unií, které jsou v kompetenci ESD, klíčové.

Se změnou této části evropské legislativy však přišly také problémy. Ty jsou převážně spojeny s nedostatečně přesnou formulací přímých zahraničních investic. Není detailně stanoveno, zda spadají do sdílených či výlučných pravomocí EU. To má zásadní dopad hlavně na uzavírání smluv jako je například *Dohoda o volném obchodu* s Japonskem. Kvůli tomuto nedostatku není přesně jasné, zda je potřeba k podpisu takových dokumentů souhlas každého členského státu zvlášť, nebo stačí pouze schválení v rámci unijních struktur. Zde opět hraje významnou roli Evropský soudní dvůr, jehož názor je v tomto směru určující. Tento spor se v nejbližší době řešil hlavně ve spojitosti s otázkou *Dohody o volném obchodu* se Singapurem. Ta byla již vyjednána, ale stále nedošlo k jejímu oficiálnímu přijetí a uvedení v platnost. ESD se k této otázce ještě stále nevyjádřil. Jeho názor bude však důležitý nejen přímo pro tuto

smlouvu, ale také pro všechny podobné dokumenty, které na své dokončení stále čekají (Tamtéž: 19–30).

Evropský soudní dvůr se přímo nezapojuje do schvalovacího procesu v oblasti ekonomických vztahů. Jeho rozhodnutí a názory jsou však důležité pro ostatní instituce, které je musí brát v potaz při jednáních o této dimenzi spolupráce. Pokud se podíváme na historii případů, kterými se ESD zabýval ve vztahu k Japonsku, z období do konce 20. století se objevují především problémy spojené s dumpingem. Jmenovat můžeme spor Evropské komise s NTN Corporation a Koyo Seiko Corporation z roku 1998. Předmětem pře byly dumpingové praktiky u výroby kuličkových ložisek dovážených z Japonska. I když v tomto konkrétním sporu Komise prohrála, je to jen jeden z mnoha takových případů, kterými se ESD musel ve vztahu s Japonskem zabývat (Evropský soudní dvůr 1998: 2). Pokud se podíváme na více aktuální spory, ty se již častěji týkají například problémů spojených s ochranou intelektuálního vlastnictví. Takovým byl i spor o registraci slova KAATSU, ke kterému ESD vydal verdikt v listopadu 2014 (Evropský soudní dvůr 2014). Tyto zmíněné pře nejsou svou důležitostí nijak významné, jejich povaha však ukazuje na to, jakou problematikou se musí Evropský soudní dvůr ve vztahu k ekonomické spolupráci s Japonskem zabývat.

ESD se tedy ukazuje jako instituce, která nezasahuje přímo do řešení evropsko–japonských ekonomických vztahů, ale jeho rozsudky a názory jsou pro ně velmi důležité. Zejména pak ve spojitosti s výkladem evropské legislativy, která si prošla dlouhým procesem změn a upravování. Nejdůležitější úpravy přišly s *Lisabonskou smlouvou*. Ta, jak bylo v této podkapitole ukázáno, značně ovlivnila pravomoci unijních institucí. Mimo jiné i u investičních otázek. To se projevilo také ve vyjednávání a přijímání ekonomických dohod s třetími zeměmi. Problematikou struktury institucí v rámci Evropské unie a změnami, kterými si prošla ve spojitosti s *Lisabonskou smlouvou*, se blíže zabývá následující část textu.

### **3.5. Role evropské institucionální struktury a jejích změn**

Institucionální struktura Evropské unie se vyvíjela spolu s celým integračním procesem. Postupně docházelo k vzniku nových orgánů, ale také posilování těch, které vznikly již při podpisu smluv v 50. letech minulého století. Vzájemná interakce mezi jednotlivými unijními subjekty hraje rozhodující roli při formování všech oblastí, ve kterých EU působí. Mezi ně patří také ekonomické vztahy s třetími zeměmi. Největší

změnou, která v ohledu k institucím a jejich pravomocím proběhla během posledních 20 let, je přijetí *Lisabonské smlouvy*. Pro úplné pochopení role institucionální struktury a jejich změn na podobu ekonomické spolupráce mezi EU a Japonskem, je nutné ukázat stav před rokem 2009 a následně ho porovnat s neaktuálnějším vývojem.

### 3.5.1. Období před Lisabonskou smlouvou

Dlouhodobě nejdůležitějšími unijními institucemi v oblasti ekonomických vztahů s třetími zeměmi byly Evropská komise a Rada ministrů. Komise stála v čele jednacího procesu a Rada schvalovala jak její mandát, tak výsledky, které se jí ve spolupráci s partnery EU podařilo přinést. To lze vidět i na příkladu ekonomického partnerství mezi Unií a Japonskem. I když se z počátku národní státy snažily vyjednávat autonomně, časem se ukázalo výhodnější pro všechny strany přenechat tento úkol Komisi. Ta postupně od 70. let přebrala zmíněnou roli a v dnešní době je nejdůležitějším vyjednávacím orgánem EU ve vztahu k ostatním aktérům na mezinárodní ekonomické scéně. Rada ministrů si však ponechávala rozhodující roli v tomto procesu. Díky svým pravomocím měla vždy rozhodující kontrolu nad kroky Komise a v rámci udělování mandátů může ovlivňovat otázky, kterým se EK věnuje.

Udělení více prostoru v jednání Komisi bylo však ze strany národních států velmi pragmatickým krokem. Toto rozhodnutí přineslo větší jednotu, která v ekonomické oblasti znamenala „*maximalizaci jejich kolektivního vlivu*“ (Woolcock 2010: 5). V evropsko–japonských vztazích se tato interakce Komise a Rady dlouho točila hlavně okolo problémů s dumpingem a otázky překážek ve vstupu na japonský trh. Ministři členských zemí připomínali EK nutnost vyřešení těchto dvou oblastí, které označovali za prioritní. Ve vztahu Komise a ER v otázkách obchodu hrál vždy důležitou roli Výbor článku 133, jehož předchůdcem byl Výbor článku 113.<sup>12</sup> Ten měl klíčovou úlohu v ovlivňování EK ze strany členských států. Vzhledem k úzké vazbě mezi členy tohoto výboru a ministry jednotlivých členských zemí, byl tento výbor pro komisaře zdrojem nutných informací ohledně podpory jejich vyjednávání s třetími zeměmi.

Evropský parlament v období do zvýšení jeho pravomocí hrál ve vztahu k ekonomické spolupráci s Japonskem jen malou roli. Vyjadřoval se k aktuálnímu vývoji, ale jeho pravomoci mu neudělovali příliš prostoru. I když měl možnost vetovat přijímání legislativy v oblasti sociální politiky, zemědělství a také například zákony

---

<sup>12</sup> Po přijetí *Lisabonské smlouvy* roli tohoto orgánu přebíral Výbor pro obchodní politiku.

spojené s Jednotným vnitřním trhem, v oblasti ekonomických vztahů se státy mimo Unii hrál pouze nepřímou a velmi omezenou roli (Ahearn 2002: 3–5). Určitý vliv však měly meziparlamentní delegace, které se staly dalším důležitým zdrojem informací pro členy Parlamentu a skrze ně také pro Evropskou unii jako takovou.

V rámci institucionální struktury, které se zabývá ekonomickými vztahy Unie, je nutné zmínit také Evropský soudní dvůr. Jeho úloha je nejdůležitější ve vztahu k interpretaci pravomocí jednotlivých unijních institucí dle existujících smluv. Hlavní roli ESD měl ve vymezení pole působnosti Komise. Ta dlouhodobě chtěla své působení rozšířit do co nejvíce oblastí spojených s ekonomickými vztahy. Nestrannost soudu však dokazuje jeho přístup k jednotlivým otázkám. Jak již bylo v textu zmíněno, na konci 70. let ESD přispěl ke snaze Komise o širší vyložení svých pravomocí v obchodní dimenzi. Opačným případem je vývoj v 90. letech minulého století, kdy Soudní dvůr sice opět uznal exkluzivní kompetence EK v obchodu zbožím, ale odmítl jejich rozšíření o témata týkající se obchodu službami a intelektuálního vlastnictví (Tamtéž: 5–6). O získání pravomocí také v této problematice Komise usilovala dlouhodobě. Rozhodnutí ESD však ponechalo tyto otázky zcela v rukou členských států Evropské unie. Kroky ze 70. let naopak pomohly Komisi ve vztahu k vyjednávání s Japonskem získat více prostoru a do určité míry také autonomie.

### **3.5.2. Změny po přijetí Lisabonské smlouvy**

Jedním z hlavních přínosů *Lisabonské smlouvy* byla změna v nastavení institucionální struktury a v kompetencích, které jednotlivé orgány mají. Vzhledem ke komplexnosti tohoto dokumentu, došlo k proměně napříč celým procesem vyjednávání o ekonomických vztazích s třetími zeměmi. Komise získala možnost vyjednávat ve smlouvách s partnery otázky investic a ochrany intelektuálního vlastnictví. Ve vztahu k Japonsku a právě projednávané FTA je první jmenovaná položka obzvláště důležitá.

Díky tomuto rozšíření pravomocí se agenda přímých zahraničních investicí přesunula na celounijní úroveň a nemusí tak být nadále projednávána EU a členskými státy zvlášť. To znamená velký přínos v zjednodušení a usnadnění vyjednávání jak pro Komisi, tak i pro zástupce zahraničních investorů. Vzhledem k nárůstu jednoty v oblasti investiční politiky, je pro Komisi usnadněno projednávání vstupu evropských investorů na japonský trh, ale také trhy všech ostatních ekonomických partnerů.

Jak již však bylo zmíněno, evropská investiční politika je stále velmi spornou otázkou, jelikož stále není přesně vymezena míra volnosti, kterou Komise v této dimenzi má. Tedy zda se jedná o sdílenou pravomoc či čistě exkluzivně unijní (Gucht 2010: 2–4). Zde opět bude důležitý přístup Evropského soudního dvoru, jehož vyložení současného legislativního nastavení je v tomto směru klíčové. I nadále je tedy nutná bližší komunikace mezi Parlamentem, Komisí a Radou ve vztahu k uplatňování jednotné investiční politiky a ujasnění pravomocí jednotlivých institucí.

Za největší změnu spojenou s LS lze však považovat reformu pravomocí Evropského parlamentu. Dle textu tohoto dokumentu, je nutný souhlas Parlamentu u všech obchodních smluv s třetími zeměmi. Dále Komise musí neustále informovat EP o probíhajících ekonomických jednáních. Tím došlo k značnému rozšíření schvalovací procedury v těchto otázkách. Díky EP je mnohem otevřenější a podílí se na ní více aktérů. Také vzhledem k tomu, že Parlament je jedinou přímo volenou institucí EU, se tak tento proces více přiblížil občanům Unie (Tamtéž).

Projevem všech těchto změn je nárůst zájmu Parlamentu ve vztahu k ekonomickým otázkám, hlavně co se týče projednávání dohod. To předkládaná práce ukazuje právě na případu spolupráce Japonska a Evropské unie. EP se ve svých rezolucích k této problematice vyjadřuje mnohem častěji a také více detailněji. Žádá Komisi o projednávání pro něj důležitých témat, jmenovat můžeme příklad propojení ekonomických otázek s ochranou životního prostředí, kdy Parlament upozorňoval na nutnost ukončení japonského lovu velryb. Přímé schválení znění *Dohody o volném obchodu* musí proběhnout ze strany Parlamentu ještě před přijetím rozhodnutí Rady o konečné podobě nově vzniklé ekonomické spolupráci. EP se musí vyslovit pozitivně prostou většinou hlasů.

I přes zmíněné úpravy v schvalovacím procesu si národní státy stále ponechávají v oblasti ekonomických vztahů rozhodující pozici. K vyjednávání dohod s třetími zeměmi je nutný souhlas Rady Evropské unie jako celku. Rozhodování v jejím rámci je ponecháno na kvalifikované většině hlasů, ale prosazován je jednotný souhlas všech ministrů z jednotlivých zemí. Vznik nového postu stálého předsedy Evropské rady<sup>13</sup> se projevil například v pravidelných summitech japonských a evropských představitelů. Státy jsou na těchto setkáních nově zastupovány právě touto pozicí. Dříve se jich účastnil představitel země, která v danou dobu předsedala Evropské unii. Touto změnou

---

<sup>13</sup> Nyní tuto pozici zastává Donald Tusk, který nahradil svého předchůdce Hermana Von Rompuye

je podpořena větší kontinuita evropského postoje a jednota Unie ve vzájemných setkáváních s Japonskem.

Členské státy si ponechali také větší prostor v jednáních v rámci Rady jako takové. Důkazem je setkávání ministrů zahraničí, tedy Rady pro zahraniční záležitosti. I když dle LS je jejím předsedou Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku<sup>14</sup>, pokud jsou projednávány otázky obchodu, předsedou je ministr země, která právě předsedá EU (europa.eu 2014). Členské státy se tak snaží udržet si i nadále rozhodující vliv na ekonomickou dimenzi spolupráce a omezit předávání pravomocí na nadnárodní instituce, jelikož je pro ně tato oblast nejdůležitější prioritou v rámci spolupráce s nečlenskými zeměmi..

Přijetím LS došlo celkově k mnoha změnám v institucionální struktuře EU. Jednotlivé změny, které přinesla, se však v praxi projevují postupně. Lze ale říci, že došlo k určitému zkomplikování procesu vyjednávání ekonomických vztahů s třetími zeměmi. Zapojuje se do něj více aktérů a schvalování dohod v této problematice je tak náročnější. Na druhou stranu díky nárůstu pravomocí Unie a získání právní subjektivity, může EU prostřednictvím Komise projednávat širší pole otázek. To má velký význam pro stále probíhající jednání o FTA s Japonskem. Nejenže k jejímu budoucímu schválení je nutný souhlas Parlamentu, ale bude mít také dopad na mnohem více oblastí ekonomické spolupráce.

Jak se ukazuje, instituce Evropské unie mají značný vliv na formování ekonomických vztahů s Japonskem. EK je hlavním vyjednávacím orgánem, který sjednocuje všech 28 členských států. Z toho důvodu se snaží prosazovat hlavně jednotný přístup k unijním partnerům. I když se přímo nepodílí na schvalovacím procesu, díky navrhování vyjednávaných otázek a řešení problému v ekonomické sféře mezi oběma aktéry, v konečném důsledku ovlivňuje znění schvalovaných dokumentů a celkový přístup vůči Japonsku. Evropský parlament měl po dlouhou dobu v otázce ekonomické spolupráce velmi slabou pozici. S rozšířením pravomocí se však jeho vliv značně navýšil. Nejdůležitější změnou je nutnost souhlasu Parlamentu u vzniku obchodních smluv s nečlenskými státy. S touto reformou kompetencí je spojen také větší zájem ze strany EP o podobu ekonomických vztahů s Japonskem. Snaží se v nich

---

<sup>14</sup> Od roku 2014 je na této pozici zástupkyně Itálie Federica Mogherini. Na postu vystřídala Catherin Ashtonovou z Velké Británie.

prosazovat pro něj důležité hodnoty a principy. Zejména co se ochrany životního prostředí a lidských práv týče. Zástupci vlád členských států v rámci Evropské rady a Rady EU hrají v ekonomické oblasti již od počátku integračního procesu klíčovou roli. Nejenže je nutný jejich souhlas pro uvedení ekonomických smluv v praxi, ale také schvalují mandát, dle kterého může Komise s okolními zeměmi jednat. Narozdíl od nadnárodních institucí, se ER a Rada ministrů snaží prosazovat více individuální prospěch s ohledem na pracovní a podnikatelské možnosti občanů evropských států. Mnohem méně se zabývají záležitostmi mimo oblast ekonomiky.

Správným výkladem evropské legislativy a rozhodováním sporů souvisejících s evropsko-japonskou spoluprací se zabývá Evropský soudní dvůr. Ten ovlivňuje také rozsah kompetencí jednotlivých institucí v oblasti obchodu a tím tak nepřímo působí také na ekonomické vztahy s jinými státy. Důležitou změnou legislativy po přijetí *Lisabonské smlouvy* je přenesení otázky investic na unijní úroveň. To se přímo dotýká také probíhajících rozhovorů o FTA s Japonskem. Zde však přetrvávají určité problémy s interpretací pravomocí Unie a členských států. Do budoucna se dá tedy očekávat zásah ESD v podobě vysvětlení legislativy. Soudní rozhodnutí, která se často týkají problémů s dumpingem či ochranou intelektuálního vlastnictví, poukazují na nutnost užší spolupráce právě v těchto otázkách.

Interakce mezi institucionálními orgány Evropské unie je jedním z klíčových faktorů pro podobu ekonomických vztahů mezi EU a Japonskem. Na spolupráci zástupců unijních institucí stojí úspěšnost vyjednávání. Jednotné vystupování ukazuje partnerům ochotu projednávat problematické oblasti a dále prohlubovat vzájemnou kooperaci. Změna této institucionální struktury, ve spojitosti s LS, měla na vyjednávání s Japonskem zásadní dopad. Došlo k většímu zapojení Parlamentu a díky vytvoření nových pozic v rámci evropských institucí, vystupuje Unie jako jednotnější a více koherentní organizace. I přesto jsou stále ponechány mnohé kompetence v rukou národních států, které mohou do procesu jednání o ekonomických vztazích s Japonskem zasáhnout.



## Závěr

Předkládaná diplomová práce se zabývala ekonomickými vztahy mezi Evropskou unií a Japonskem. Zkoumala vliv unijních institucí na vytváření tohoto partnerství. Důraz byl kladen hlavně na období po roce 2000, které je v současnosti spojováno převážně s jednáním o *Dohodě o volném obchodu*. Z toho důvodu si text v úvodu práce stanovil za cíl zjistit, jaký vliv mají instituce EU na podobu ekonomických vztahů mezi Unií a Japonskem. K tomu využíval hlavní výzkumnou otázku:

*„Jakým způsobem unijní instituce ovlivňují podobu ekonomických vztahů mezi EU a Japonskem?“*

K dosažení cíle a zodpovězení na hlavní výzkumnou otázku pomáhalo také stanovení pěti podotázek:

*„Jak instituce ovlivňují schvalování základních bodů ekonomických vztahů EU–Japonsko?“*

*Jakým způsobem se do těchto vztahů promítají normy, hodnoty a ideje institucí?*

*Jaký vliv mají evropská legislativa a soudní rozhodnutí na ekonomické vztahy EU–Japonsko?*

*Jak institucionální struktura Unie pomáhá formovat podobu ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií?*

*Jak se do podoby těchto vztahů promítají institucionální změny v rámci EU?“*

Výzkum ukázal, že instituce Evropské unie mají na podobu ekonomických vztahů s Japonskem značný vliv. Evropská komise nezasahuje přímo do rozhodovacího procesu, ale skrze nastolování témat a vyjadřování se k nim, má vliv na konečnou podobu evropsko–japonské kooperace. Díky tomu má také klíčovou roli v právě projednávané FTA. Evropský parlament získal po přijetí *Lisabonské smlouvy* v roce 2009 mnohem větší kompetence v otázkách obchodu a schvalování dohod, spadajících

do této oblasti, s nečlenskými státy. Z toho důvodu se do ekonomické dimenze spolupráce s Japonskem zapojuje mnohem častěji. Tak jako Komise i Parlament prosazuje jednotný postup všech 28 zemí Unie. Probíhající jednání o FTA, v minulosti také o jiných smlouvách, podporuje i v rámci pravidelných setkávání s členy japonského parlamentu, která mají již dlouhou historii. Představují další zdroj informací o postojích partnera a pomáhají lépe reagovat na jeho požadavky. Zástupci vlád unijních zemí v rámci Evropské rady a Rady Evropské unie rozhodují o podobě vyjednávání a také o přijetí dohodnutých smluv. I když jsou pro bližší spolupráci s Japonskem, prosazují z jeho strany větší aktivitu v ekonomických otázkách, bez kterých nelze spolupráci dále rozvinout. Narozdíl od supranacionálních institucí EU dávají větší důraz na podporu blaha jednotlivců a soustředí se téměř výhradně na ekonomická témata.

Každá z jmenovaných unijních institucí do ekonomických vztahů s Japonskem vnáší také normy, hodnoty a ideje, které její členové považují za důležité. V případě Komise se jedná hlavně o jednotu Unie, jelikož v společném postupu vidí hlavní přínos celého integračního procesu. Dále prosazuje liberální principy spojené s volnou soutěží a odbouráváním bariér v přístupu na trh. To se ukazuje ve vztahu k Japonsku za velmi problematické, jelikož se stále nepodařilo překážky v těchto oblastech odstranit. Evropský parlament naopak ve spojitosti s ekonomickou dimenzí spolupráce prosazuje témata, která jsou pro něj důležitá, ale s touto problematikou přímo nesouvisí. Hlavní jsou pro něj lidská práva a ochrana životního prostředí. V tomto ohledu zmiňuje stále přetrvávající trest smrti v Japonsku a lov ohrožených velryb. Vzhledem ke komplikovanosti jednání o ekonomických tématech, však na prosazování změn v těchto otázkách není dostatečný prostor a jsou proto do určité míry upozadňovány. Evropská rada a RM také podporují principy volného trhu. Dále do vzájemných jednání prosazují hlavně otázky spojené s ochranou jednotlivce, primárně pak ochrano intelektuálního vlastnictví. Zájmy těchto dvou orgánů se však soustředí převážně na ekonomická témata.

Evropský soudní dvůr prostřednictvím svých rozhodnutí a také výkladem existující legislativy má nepřímý vliv na ekonomické vztahy mezi Japonskem a Evropskou unií. Klíčovou roli má ve vymezení kompetencí jednotlivých unijních institucí. To se projevuje v evropsko–japonském partnerství v oblastech, které mohou být projednávány na unijní úrovni. Ve vztahu k negociacím ohledně *Dohody o volném obchodu* se jedná hlavně o sféru investic, v níž došlo po změně evropské legislativy k přesunutí pravomocí. Důležitou roli má ESD také při řešení sporů mezi institucemi a

představiteli japonského hospodářského sektoru, zde se jedná převážně o problematiku dumpingu a ochrany intelektuálního vlastnictví.

Institucionální struktura Evropské unie je značně komplikovaná a interakce mezi jednotlivými orgány se tak projevuje i do ekonomické spolupráce s Japonskem. Nejvíce se projevila změna této struktury spojená s přijetím *Lisabonské smlouvy*. Tento text přinesl nové pozice v již existujících institucích a také přesun kompetencí. Stálý předseda Evropské rady na pravidelných summitech politických představitelů Japonska a EU představuje jednotu této organizace a přispívá ke kontinuitě projednávaných otázek a názorům na ně. I když změny po roce 2009 rozšířily pole působnosti supranacionálním orgánům, národní státy si stále ponechaly klíčovou roli při jednáních o ekonomických vztazích s Japonskem.

Předkládaná diplomová práce dokazuje, že unijní instituce mají na vývoj spolupráce s Japonskem pozitivní vliv. Větší jednota v rámci EU vedla k zjednodušení jednání. Nadnárodní instituce rozšiřují rozsah projednávaných témat také o otázky mimo obchod. Naopak pro orgány skládající se ze zástupců vlád členských států jsou klíčové právě ekonomické vazby. Díky většímu zapojení unijních institucí se jednotlivé země nemusely tak často zabývat tímto partnerstvím a Japonsko také uvítalo sjednocení přístupu evropských států, jelikož nemuselo jednat s každým odděleně. Instituce v této ekonomické spolupráci nejsou pouze fórem pro jednání politických představitelů obou stran, ale působí jako další aktér, který ovlivňuje projednávaná témata a také schvalování dosažených výsledků.

V první kapitole se text věnoval teoretickému vymezení práce, jímž je historický institucionalismus. Představuje nejdůležitější díla tohoto konceptu a jejich přínos ke studiu mezinárodních vztahů a politiky jako takové. Rozdělení nové podoby institucionalismu, která se začala objevovat od 70. let minulého století, přebírá předkládaná práce z článku Petera Halla a Rosemary Taylorové *Political Science and the Three New Institutionalisms*. Kteří popisují institucionalismus racionální volby, sociologický a historický. Následně je představen přínos HI ve výzkumu evropského integračního procesu, kde je pro tuto případovou studii nejdůležitější stať Simona Bulmera *New Institutionalism: The Single Market and EU Governance*. Z analýzy provedené v tomto díle jsou odvozeny hlavní body výzkumu.

Druhá část této práce se již věnuje přímo problematice ekonomických vztahů mezi Japonskem a Evropskou unií. Kvůli důležitosti historického vývoje pro použitý teoretický koncept, zde text analyzuje postupné formování evropsko-japonského

partnerství. To prošlo mnohými změnami, jež vedly k začátku jednání o *Dohodě o volném obchodu*, která i nadále probíhá. Ukázány jsou nejdůležitější momenty v minulosti spolupráce a důraz je kladen na roli institucí v procesu jejího vývoje.

Na základech partnerství Evropy a Japonska, představených v druhé kapitole, a za použití zvoleného teoretického konceptu, je v poslední části práce zkoumán vliv unijních institucí na formování ekonomických vztahů mezi oběma aktéry v 21. století. Nejvíce prostoru je věnováno jednáním souvisejícím s FTA. Ta do budoucna představuje ve vzájemné kooperaci největší přínos. Zkoumána je pozice nejdůležitějších orgánů Evropské unie jejich přínos pro toto partnerství. Dále je analyzován vliv celkové struktury a jejích změn. Jedna z podkapitol je věnována Evropskému soudnímu dvoru ve spojitosti s vlivem legislativy a soudních rozhodnutí na ekonomickou spolupráci Japonska s Unií. V závěru kapitoly jsou formulovány výsledky výzkumu, které předkládaná magisterská práce přinesla.

V textu se podařilo zodpovědět na hlavní výzkumnou otázku i na všechny podotázky, čímž byl splněn cíl práce. Na podobě evropsko–japonských ekonomických vztahů byla ukázána role institucí v této oblasti unijních politik. Vytváření, ale i schvalování a následné prosazování této dimenze spolupráce je komplexním procesem, na kterém participuje jak Evropská rada a Rada EU, tak i nadnárodní orgány Evropský parlament a Komise. Důležitou pozici má také Evropský soudní dvůr.

Zajímavým tématem pro budoucí výzkum v oblasti ekonomických vztahů Unie s Japonskem bude zpětné hodnocení po vzniku *Dohody o volném obchodu*. Jak již bylo zmíněno, její vznik bude mít dopad na celé partnerství, ale také na hospodářství v EU jako takové. Z toho důvodu bude analýza tohoto dokumentu a role institucí při jeho tvoření zpětně přínosným vzhledem do dané oblasti. I když se tato práce zabývala převážně rolí institucí, hlubší analýza postojů jednotlivých členských zemí ke spolupráci s Japonskem a jednání o FTA může být do budoucna také velkým přínosem pro studium dané oblasti. Celkově jsou vztahy mezi Evropskou unií a Japonskem zastíňovány spolupráci se Spojenými státy. To je reflektováno i zájmem mezi akademiky. Japonsko však představuje jednu z nejdůležitějších ekonomik světa a současný vývoj v přístupu USA naznačuje, že se budou v následujících letech více orientovat na Asijský region, než na Evropu. Z těchto důvodů je přenesení pozornosti na Japonsko důležité nejen ve výzkumu, ale i v evropské politice jako takové.

## Seznam pramenů a literatury

### Prameny

„13th Japan–EU Summit Tokyo 22 June 2004 Press Statement“ *Ministry of Foreign Affairs Japan*, (online). Dostupné z: <<http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/summit/joint0406.pdf>> (16. 4. 2016)

„20th EU–Japan Summit Brussels 28 May 2011 Joint Press Statement“ *Ministry of Foreign Affairs Japan*, (online). Dostupné z: <<http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/joint1105.html>> (16. 4. 2016)

Ahearn, Raymond J. 2002. *Trade Policymaking in the European Union: Institutional Framework*. Congressional Research Service. Dostupné z: <<http://www.iwar.org.uk/news-archive/crs/9189.pdf>> (16. 4. 2016)

„Death Penalty Database“ *Cornell Law School*, 11. 4. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=japan>> (16. 4. 2016)

European Union–Japan Summit. 2001. *Shaping Our Common Future. An Action Plan for EU–Japan Cooperation*. Dostupné z: <[http://eeas.europa.eu/japan/docs/actionplan2001\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/japan/docs/actionplan2001_en.pdf)> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 1970. *Bulletin of the European Communities* 3 (1). Dostupné z: <[http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin\\_of\\_the\\_EEC=2FEC=2FEuropean\\_Union.html](http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin_of_the_EEC=2FEC=2FEuropean_Union.html)> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 1974. *Bulletin of the European Communities* 7 (2). Dostupné z: <[http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin\\_of\\_the\\_EEC=2FEC=2FEuropean\\_Union.html](http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin_of_the_EEC=2FEC=2FEuropean_Union.html)> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 1982. *Bulletion of the European Communities* 15 (12). Dostupné z: <[http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin\\_of\\_the\\_EEC=2FEC=2FEuropean\\_Union.html](http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin_of_the_EEC=2FEC=2FEuropean_Union.html)> (16. 4. 2016)

Evropská komise, 1991. *Bulletin of the European Communities* 24 (7/8). Dostupné z: <[http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin\\_of\\_the\\_EEC=2FEC=2FEuropean\\_Union.html](http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin_of_the_EEC=2FEC=2FEuropean_Union.html)> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 1996. *Bulletion of the European Communities* 1996 (1/2). Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/archives/bulletin/en/bullset.htm>> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 2001. *Europe and Asia: A strategic Framework for Enhanced Partnership*. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0469&from=EN>> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 2002. *Concluding the Agreement between the European Communities and the Government of Japan concerning cooperation on anticompetitive activities*. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002PC0230&qid=1460828113743&from=EN>> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 2010. *Trade , Growth and World Affairs. Trade Policy as a core component of the EU's 2020 Strategy*. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0612&from=EN>> (16. 4. 2016)

Evropská komise. 2012. *Impact Assessment Report on EU–Japan Trade Relations*. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012SC0209&rid=1>> (16. 4. 2016)

Evropský parlament .1991. “Resolution on EC–Japan relations” *Official Journal of the European Communities* 34 (183): 322–323. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1991:183:FULL&from=EN>> (16. 4. 2016)

Evropský parlament. 2011. *European Parliament resolution of 11 May 2011 on EU–Japan Trade Relations*. Dostupné z: <[https://polcms.secure.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/a2ec2221-88de-4365-acbb-ce64babea70b/att\\_20120206ATT37389-7711903448437506468.pdf](https://polcms.secure.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/a2ec2221-88de-4365-acbb-ce64babea70b/att_20120206ATT37389-7711903448437506468.pdf)> (16. 4. 2016)

Evropský parlament. 2012. “European Parliament resolution of 13 June 2012 on EU trade negotiations with Japan” *Official Journal of the European Union* 56 (332): 44–45. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2013:332E:FULL&from=EN>> (16. 4. 2016)

Evropský parlament. 2012. “European Parliament resolution of 25 October 2012 on EU trade negotiations with Japan” *Official Journal of the European Union* 57 (72): 16–20. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2014:072E:FULL&from=EN>> (16. 4. 2016)

Evropský parlament. 2014. „European Parliament resolution of 17 April 2014 Negotiation of the EU–Japan strategic partnership agreement“ *europa.eu*, (online). Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2014-0455+0+DOC+PDF+V0//EN>> (16. 4. 2016)

Evropský soudní dvůr. 1998. „Judgement of The Court of 10 February 1998 in Case Commission of the European Communities v. NTN Corporation and Koyo Seiko Co. Ltd“ *Official Journal of the European Communities* 41 (113): 2. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:1998:113:TOC>> (16. 4. 2016)

Evropský soudní dvůr. 2014. *Judgement of the General Court (Second Chamber) of 7 November 2014 – Kaatsu Japan v OHIM (KAATSU)*. Dostupné z: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012TJ0567\\_INF&rid=25](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012TJ0567_INF&rid=25)> (16. 4. 2016)

„Foreign Affairs Council configuration (FAC)“ *europa.eu*, 18. 11. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/fac/>> (16. 4. 2016)

Gucht, Karel De. 2010. „The implications of the Lisbon Treaty for EU Trade policy“ *europa.eu*, 8. 10. 2010 (online). Dostupné z: <[http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc\\_146719.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146719.pdf)> (16. 4. 2016)

„Mezinárodní dohody – úloha Rady“ *europa.cz*, 8. 1. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/cs/council-eu/international-agreements/>> (16. 4. 2016)

Nakayama, Taro. 1991. „Foreign Policy Speech by Foreign Minister Taro Nakayama to 120th Session of the National Diet“ in Ministry of Foreign Affairs, Japan. *Diplomatic Bluebook*. Dostupné z: <<http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1991/1991-contents.htm>> (16. 4. 2016)

Rada Evropské unie. 2012. *Council agrees to launch free trade negotiations with Japan*. Dostupné z: <[http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/er/133907.pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/133907.pdf)> (16. 4. 2016)

Rada Evropské unie. 2014. *3311th Council Meeting Press Release*. Dostupné z: <[http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/EN/foraff/142542.pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142542.pdf)> (16. 4. 2016)

Rada Evropské unie. 2015. *3430th Council Meeting. Outcome of the Council Meeting*. Dostupné z: <[www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2015/11/st14688\\_en15\\_pdf/](http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2015/11/st14688_en15_pdf/)> (16. 4. 2016)

„Stanovení politické agendy“ *europa.cz*, 23. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/cs/european-council/role-setting-eu-political-agenda/>> (16. 4. 2016)

## **Literatura**

Aspinwall, Mark, Gerald, Schneider. 2000. „Same menu, separate tables: The institutionalist turn in political science and the study of European integration“ *European Journal of Political Research* 38 (1): 1–36.

Bulmer, Simon J. 1997. *New Institutionalism, The Single Market and EU Governance*. Manchester: University of Manchester



Campbell, John L. 1998. „Institutional Analysis and the Role of Ideas in Political Economy“ *Theory and Society* 27 (3): 377–409. Dostupné z: <[www.jstor.org](http://www.jstor.org)> (16. 4. 2016)

Campbell, John L., Leon N., Lindberg. 1991. „The state and the organization of economic activity“ Pp 356–395 in John L. Campbell, J. Rogers Hollingsworth, Leon N. Lindberg (eds.). *Governance of the American Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cihelková, Eva. 2003. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck

Daniels, Gordon. 1989. „EC–Japan: Past, Present and Future“ Pp 279–284 in Juliet Lodge (ed.). *The European Community and the Challenge of the future*. Londýn: Pinter Publishers.

Dent, Christopher M. 1999. *The European Union and East Asia. An Economic Relationship*. Londýn: Routledge.

DiMaggio, Paul, Walter, Powell. 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Dinan, Desmond. 2007. „Fifty Years of European Integration: A Remarkable Achievement“ *Fordham International Law Journal* 31 (5): 1118–1142. Dostupné z: <<http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2111&context=ilj>> (16. 4. 2016)

Doig, Jameson. 1983. „If I see a Murderous Fellow Sharpening a Knife Cleverly...: The Wilsonian Dichotomy and the Public Authority Tradition“ *Public Administration Review* 43 (4): 294–304

Gilson, Juliet. 2000. *Japan and the European Union: A Partnership for the Twenty–First Century?* Hampshire: Macmillan Press

Goldstein, Judith. 1988. „Ideas, Institutions, and American Trade Policy“ *International Organization* 42 (1): 179–217. Dostupné z: <[www.jstor.org](http://www.jstor.org)> (16. 4. 2016)

Hall, Peter. 1986. *Governing the economy: The politics of state intervention in Britain and France*. Cambridge: Polity Press.

Haas, Ernst B. 2004. *The Uniting of Europe*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Hall, Peter, Rosemary, Taylor. 1996. *Political Science and the Three New Institutionalisms*. Dostupné z: <[http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2782/pdf/dp96\\_6.pdf](http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2782/pdf/dp96_6.pdf)> (16. 4. 2016)

Jarzembowski, Georg. „The history and role of EU–Japan parliamentary exchanges“ Pp 282–290 in Jorn Keck, Dimitri Vanoverbeke, Franz Waldenberger (eds.). *EU–Japan Relations, 1970–2012. From confrontation to global partnership*. Londýn: Routledge.

Kapteyn, Paul Joan George. 1976. „Common Commercial Policy of European Economic Community: Delimitation of the Community’s Power and the European Court of Justice’s Opinion“ *Texas International Law Journal* 11 (3): 485–504. Dostupné z: <[http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/tlj11&div=30&g\\_sent=1&collection=journals](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/tlj11&div=30&g_sent=1&collection=journals)> (16. 4. 2016)

Kořan, Michal. 2008. „Jednopřípadová studie“ Pp 33 in Petr Drulák (ed.). *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

Lowndes, Vivien. 2010. “The Institutional Approach” Pp 60–79 in David Marsh, Gerry Stoker (eds.). *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Masamichi, Hanabusa. 1979. *Trade Problems between Japan and Western Europe*. Farnborough: Royal Institute of International Affairs.

Mendl, Wolf. 1984. *Western Europe and Japan Between the Superpowers*. Londýn: Croom Helm

Nakanishi, Yumiko. 2016. "Economic Partnership Agreement Between Japan and The European Union and Legal Issues: Focus on Investment" *Hitsubashi Journal of Law and Politics* 44 (1): 19–30. Dostupné z: <<https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/27744/1/HJlaw0440000190.pdf>> (16. 4. 2016)

Norgaard, Asbjorn Sonne. 1996. „Rediscovering reasonable rationality in institutional analysis“ *European Journal of Political Research* 29 (1): 31–57.

Peters, B. Guy. 1999. *Institutional Theory in Political Science. The New Institutionalism*. Londýn: Pinter.

Pierson, Paul. 1996. „The Path to European Integration: a historical institutionalist analysis“ *Comparative Political Studies* 29 (2): 123–163.

Pollack, Mark. 2005. „The New Institutionalisms and European Integration“ Pp 125–143 in Antje Wiener, Thomas Diez (eds.). *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Pollack, Mark. 2009. „The New Institutionalisms and European Integration“ Pp 125–143 in Antje Wiener, Thomas Diez (eds.). *European Integration Theory*. New York: Oxford University Press.

Rosamond, Ben. 2000. *Theories of European Integration*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Rothacher, Albrecht. 2013. „2000–2010: shaping a common future in decade of Japan–Europe cooperation – rhetoric and policies“ Pp 170–183 in Jorn Keck, Dimitri Vanoverbeke, Franz Waldenberger (eds.). *EU–Japan Relations, 1970–2012. From confrontation to global partnership*. Londýn: Routledge.

Shepsle, Kenneth A. 1986. „Institutional Equilibrium and Equilibrium Institutions“ Pp 51–81 in Herbert F. Weisberg (ed.). *Political Science: The Science of politics*. New York: Agathon.

Thelen, Kathleen, Sven, Steinmo. 1992. „Historical institutionalism in comparative politics“ Pp 1–32 in Sven Steinmo, Kathleen Thelen, Frank Longstreth (eds.). *Structuring politics. Historical institutionalism in comparative analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Toshiro, Tanaka. 1984. „Euro-Japanese Political Co-operation: In Search for New Roles in International Politics“ *Keio Journal of Politics* 1984 (5): 81–91.

Wallace, Helen. 1973. *National Governments and the European Communities*. Londýn: Chatham.

Weir, Margaret. 1992. „Ideas and the politics of bounded innovation“ Pp 188–216 in Sven Steinmo, Kathleen Thelen, Frank Longstreth (eds.). *Structuring politics. Historical institutionalism in comparative analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wendt, Alexandr. 1987. „The Agent-Structure Problem in International Relations Theory“ *International Organization* 41 (3): 335–370. Dostupné z: <[www.jstor.org](http://www.jstor.org)> (16. 4. 2016)

Woolcock, Stephen. 2010. „The Treaty of Lisbon and the European Union as an actor in international trade“ *ECIPE Working Paper* 2010 (1): 1–17. Dostupné z: <<http://ecipe.org/publications/the-treaty-of-lisbon-and-the-european-union-as-an-actor-in-international-trade/>> (16. 4. 2016)

## **Abstrakt**

Tato diplomová práce se zabývá vlivem unijních institucí na podobu ekonomických vztahů mezi Evropskou unií a Japonskem. Jako teoretické východisko používá upravený koncept historického institucionalismu Simona Bulmera. Na realitě ekonomické evropsko–japonské spolupráce ukazuje roli institucí v tomto partnerství. Práce odpovídá na to, jakým způsobem se podílí unijní orgány na vytváření těchto vztahů, jak se do nich promítá jejich struktura a také změny s ní související. Dále ukazuje roli hodnot a principů institucí či působení Evropského soudního dvoru. V textu je také nastíněn vývoj partnerství EU s Japonskem, jehož vrcholem je v současnosti projednávaná *Dohoda o volném obchodu*.

**Klíčová slova:** Evropská unie, Japonsko, ekonomické vztahy, instituce, historický institucionalismus, dohoda o volném obchodu

## **Abstract**

This thesis deals with influence of EU institutions on economic relations between European Union and Japan. Theory is based on Simon Bulmer's concept of Historical Institutionalism. The text shows role of institutions in the euro–japanese economical partnership and answers questions how institutions participate on forming this relation, what is the influence of their structure and its changes. The thesis also shows role of values and principles; and influence of European Court of Justice. Important part of the text deals with the development of the partnership between EU and Japan; also its path to currently negotiated *Free Trade Agreement*.

**Key words:** European Union, Japan, economic relations, institutions, historical institutionalism, free trade agreement